

Regionale aanpak kindermishandeling

Eindrapportage

Klaas Kooijman
Mariska de Baat
Peter van der Linden

Regionale aanpak kindermishandeling

Eindrapportage

Regionale aanpak kindermishandeling

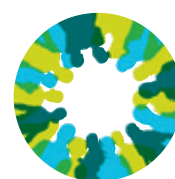
Eindrapportage

Nederlands Jeugdinstituut
Utrecht
mei 2011

Klaas Kooijman
Mariska de Baat
Peter van der Linden

Nederlands
Jeugd
instituut

© 2011 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft deze studie verricht in opdracht van het ministerie van VWS.

Auteurs

Klaas Kooijman

Mariska de Baat

Peter van der Linden

Foto omslag

Marja Valkestijn

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoud

Voorwoord 7

Samenvatting 11

1. Landelijk beeld: Regionale aanpak kindermishandeling in kaart gebracht 15

Startfoto Regionale aanpak kindermishandeling 16

Regionaal werkplan 18

Regionaal handelingsprotocol 20

Regionaal scholingsplan 24

2. Activiteiten en recente actiepunten per regio 27

2.1 Recente ontwikkelingen per regio 27

3. Eindmeting bij regiocoördinatoren en vergelijking met startfoto 35

4. Beoordeling door de regio's van resultaten, knelpunten, continuering en borging 37

4.1 Beoordeling door de regio's van de resultaten van het project Regionale aanpak kindermishandeling 37

4.2 Beoordeling van knelpunten in het ontwikkelen van een Regionale aanpak van kindermishandeling 40

4.3 Beoordeling van continuering en borging na 2010 44

4.4 Het 'levend houden' van de Regionale aanpak van kindermishandeling 45

4.5 Samenvatting 47

5. Tot slot 49

Bijlage 1: Tabel stand van zaken mijlpalen 53

Bijlage 2: Continuering na 2010 53

Bijlage 3: Een overzicht van door de regio's aanbevolen activiteiten 57

3.1 Acties ter verbetering van het zorgcontinuüm en professioneel handelen 57

3.2 Acties ter verbetering van beleid en samenwerking 63

Voorwoord

Van januari 2008 tot december 2010 is in Nederland het project Regionale aanpak van kindermishandeling uitgevoerd. Dit project beoogde de ontwikkeling van een samenhangende en effectieve aanpak van kindermishandeling in Nederland. De inzet van dit project was dat eind 2010 in heel Nederland – verdeeld over 37 regio's¹ – de randvoorwaarden voor een sluitende aanpak zouden zijn gerealiseerd, waarbij de samenwerking tussen centrumgemeenten, regiogemeenten en provincies/grootstedelijke regio's is vastgelegd in regionale werkplannen, regionale handelingsprotocollen en regionale scholingsplannen. Uiteindelijk doel van het project was een sluitende aanpak van kindermishandeling, bestaande uit de volgende onderdelen:

- het zoveel mogelijk voorkómen van kindermishandeling,
- zo snel mogelijk signaleren en onderzoeken van vermoedens
- waar nodig het stoppen en beperken van de schadelijke gevolgen.

Dit project vond plaats binnen het kader van het Actieplan aanpak kindermishandeling 'Kinderen veilig thuis', dat in 2007 werd gelanceerd door de toenmalige minister voor Jeugd en Gezin, mr. A. Rouvoet. Een van de kernpunten van dit Actieplan was het landelijk implementeren van een aanpak die in vier proefregio's was ontwikkeld. Kern van deze aanpak is dat instellingen en professionals op regionaal niveau werken aan een samenhangende en effectieve aanpak van kindermishandeling. Als inhoudelijk basis daarvoor heeft prof. J. Hermanns (2008) 55 actiepunten geformuleerd, die tezamen een raamwerk van werkzame professionele interventies vormen over het gehele zorgcontinuüm van preventie tot hulp en bescherming. In de regio's moest worden gewerkt aan:

- een gezamenlijke visie op de sluitende aanpak van kindermishandeling;
- afspraken over ieders verantwoordelijkheid en bevoegdheid voor veiligheid van kinderen;
- afspraken over hoe te signaleren, melden, snel en adequaat hulpverleners en/of beschermen, en omgaan met privacy;
- beschikbaarheid van voldoende passende hulp en steun;
- voldoende deskundigheid op het gebied van kindermishandeling.

Uitgangspunt was dat zoveel mogelijk werd aangesloten bij al lopende ontwikkelingen en bestaande structuren.

De beoogde werkwijze kwam er in het kort op neer dat elke regio vanuit een al bestaande of in enkele gevallen nieuw te vormen stuur- of regiegroep een regiocoördinator aanstelde, die als spil en aanjager diende te fungeren in het uitvoeren van een aantal activiteiten. Dit betrof met name het maken van 'startfoto', gebaseerd op het 55-puntenplan van Hermanns, waarmee de sterke punten en de lacunes in het bestaande aanbod en activiteiten in de regio in kaart werden gebracht. Dit overzicht werd vervolgens, in samenspraak tussen relevante partners (zowel uitvoerende organisaties in het veld als betrokken overheden), in de regio's vertaald in een werkplan, toegespitst op de regionale situatie. Het

1 Hoewel formeel sprake is van 35 regio's/centrumgemeenten, spreken wij in deze rapportage van 37 regio's. Twee centrumgemeenten zijn opgesplitst in twee regio's: Arnhem in de regio's Arnhem en Achterhoek, Zwolle in IJsselland en Noord-Veluwe.

werkplan beschreef aan welke verbeteringen de komende jaren gewerkt gaat worden. De regiocoördinator bewaakte dat de in het werkplan geformuleerde acties samenhangend werden uitgevoerd. Hoewel iedere regio dus zijn eigen prioriteiten kon stellen, moesten twee doelen in ieder geval gerealiseerd worden:

- 1 iedereen werkt volgens regionale (samenwerkings)afspraken, vastgelegd in een regionaal handelingsprotocol sluitende aanpak kindermishandeling,
- 2 er is voldoende deskundigheid van beroepskrachten die met ouders en/of kinderen werken. Hiertoe stelt elke regio een regionaal scholingsplan op.

Het Nederlands Jeugdinstituut verleende landelijke ondersteuning aan de regio's, en heeft daartoe in april 2008 zeven implementatieadviseurs aangesteld. Hun taak was het ondersteunen en toerusten van de regiocoördinatoren, zowel inhoudelijk als procesmatig, bij het uitvoeren van hun taken in de implementatie van de bovenbeschreven werkwijzen en het bereiken van de genoemde doelen. Daarnaast heeft het Nederlands Jeugdinstituut materialen voor de regio's ontwikkeld, zoals checklists en formats voor werk- en scholingsplannen en een regionaal handelingsprotocol, competentieprofielen, kwaliteitscriteria en een databank voor scholing, communicatiematerialen voor de regio's en nieuwsbrieven. Elk kwartaal werd een landelijke bijeenkomst voor de regiocoördinatoren georganiseerd ten behoeve van informatieoverdracht en uitwisseling van ervaringen. Bij aanvang van het project werd een website geopend www.aanpakkindermishandeling.nl, waarop de genoemde materialen, rapportages en ontwikkelingen, zowel vanuit de regio's als landelijk, werden beschreven en/of beschikbaar gemaakt. Ook bevat de website een rubriek 'Uit de praktijk' waarop vele inspirerende voorbeelden van activiteiten uit de regio's zijn beschreven. Dit mede om regio's te de gelegenheid te geven van elkaar te leren en goede ontwikkelingen te versterken.

Dit is de eindrapportage van het Nederlands Jeugdinstituut aan het ministerie van VWS over de resultaten van de Regionale aanpak kindermishandeling. Vier eerdere voortgangsrapportages zijn respectievelijk in maart 2009, november 2009, april 2010 en oktober 2010 opgeleverd aan het voormalige programmaministerie voor Jeugd en Gezin. Deze eindrapportage is gebaseerd op de volgende bronnen:

- door de regio's ingevulde enquêtes over de voortgang, resultaten, knelpunten, continuering en borging per december 2010;
- door de regiocoördinatoren ingevulde eindmetingen ten aanzien van het zorgcontinuüm Regionale aanpak kindermishandeling;
- de maandrapportages van de implementatieadviseurs over de ontwikkelingen per regio, per medio december 2010;
- regionale werkplannen, handelingsprotocollen en scholingsplannen die per december 2010 bij het Nederlands Jeugdinstituut zijn aangeleverd;
- een overzicht van door de regio's zelf als inspirerend of aanbevelenswaardig benoemde activiteiten, waarvan een deel ook als 'pareltjes' is beschreven op www.aanpakkindermishandeling.nl.

De rapportage is als volgt opgebouwd:

- een samenvatting van het eindbeeld van het project;
- een landelijke beeld, door landkaartjes met toelichtingen, die op hoofdpunten (de zogenaamde ‘mijlpalen’) laten zien hoe het met de voortgang van de Regionale aanpak kindermishandeling in de 37 regio’s is gesteld (hoofdstuk 1);
- een overzicht per regio van nieuwe activiteiten die zij sinds de laatste voortgangsrapportage in gang hebben gezet, of voornemens zijn te gaan uitvoeren in 2011 (hoofdstuk 2);
- de resultaten van de eindmeting onder de regiocoördinatoren ten aanzien van punten uit het zorgcontinuüm, waarbij deze worden vergeleken met de uitkomsten van de startfoto bij aanvang van het project (hoofdstuk 3);
- een overzicht van wat de regio’s beoordelen als de belangrijkste resultaten en knelpunten van het project Regionale aanpak kindermishandeling, hoe zij de continuering en borging van het project Regionale aanpak kindermishandeling zien en wat huns inziens belangrijk is om de Regionale aanpak van kindermishandeling ‘levend’ te houden (hoofdstuk 4);
- conclusies en enkele aanbevelingen als afsluiting (hoofdstuk 5).

De bijlagen bevatten tabellen van de behaalde mijlpalen, prognoses voor continuering en een overzicht van door de regio’s aanbevolen activiteiten.

Samenvatting

De doelstelling van het project Regionale aanpak kindermishandeling is dat in heel Nederland – verdeeld over 37 regio's – kindermishandeling zoveel mogelijk wordt voorkomen, zo snel mogelijk wordt gesignaleerd en onderzocht en waar nodig wordt gestopt en de schadelijke gevolgen worden beperkt. Om deze doelstelling te bereiken hebben het ministerie van VWS (voorheen programmaministerie voor Jeugd en Gezin) en de betrokken centrumgemeenten en provincies in een gezamenlijke Actieverklaring op 21 april 2008 geformuleerd dat de regio's voor een sluitende regionale aanpak van kindermishandeling de volgende zaken op procesniveau uitvoeren:

- opzetten van en regionale projectstructuur met een regionale stuurgroep;
- aanstellen van een regiocoördinator;
- uitvoeren van een startfoto Regionale aanpak kindermishandeling;
- opstellen en uitvoeren van een werkplan Regionale aanpak kindermishandeling;
- opstellen en in uitvoering nemen van een regionaal handelingsprotocol kindermishandeling;
- opstellen en in uitvoering nemen van een regionaal scholingsplan kindermishandeling;
- uitvoeren van een eindfoto Regionale aanpak kindermishandeling.

Eind december 2010 is de stand van zaken voor deze procesafspraken ('mijlpalen') als volgt:

- In elke regio is een *projectstructuur* vormgegeven die zich richt op de Regionale aanpak van kindermishandeling, waarin de relevante partijen deelnemen. Daarbij zijn er uiteraard verschillen in de positionering en samenstelling van de regionale stuurgroep en in de mate van aansluiting bij bestaande structuren voor de aanpak van huiselijk geweld en de vorming van Centra voor Jeugd en Gezin.
- Eveneens is in elke regio een *regiocoördinator* Regionale aanpak kindermishandeling aangesteld.
- Alle regio's hebben een *startfoto* gemaakt met behulp van de 'Checklist startfoto Regionale aanpak kindermishandeling'.
- In 36 regio's (97%) is een *regionaal werkplan* bestuurlijk goedgekeurd en gereed voor uitvoering. Eén regio (Nijmegen) heeft, vooral als gevolg van een latere start, het werkplan nog in voorbereiding. Voor de uitvoering hiervan blijft de regiocoördinator hier tot juni 2012 in functie.
- Van de 37 regio's hebben er 29 (78%) een *regionaal handelingsprotocol* in uitvoering genomen, waarvan twee regio's gedeeltelijk. Daarnaast zullen nog eens zeven regio's medio 2011 een regionaal handelingsprotocol gereed hebben en zal één regio (Nijmegen) dit naar verwachting in 2012 gereed hebben. Hier speelt een rol dat veel regio's hebben gewacht op het gereedkomen van het wetgevingstraject inzake de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (wettelijke verplichting tot invoering). Men streeft naar een goede integratie van dit model in al bestaande of in ontwikkeling zijnde ketenafspraken rond CJG, aanpak huiselijk geweld, verwijzindex, zorgcoördinatie, Veiligheidshuis en trajecten zoals Kindspoor. In elke regio wordt gestreefd naar het 'RAAK-proof' maken van deze samenwerkingsafspraken en -structuren.
- Van de 37 regio's hebben er 36 (97%) een *regionaal scholingsplan* in uitvoering genomen. Regio Haarlem zal met de uitvoering van het scholingsplan starten voor de zomer van 2011.

- Alle regio's hebben een *eindfoto* gemaakt met behulp van de vragenlijst 'Eindmeting zorgcontinuüm Regionale aanpak kindermishandeling'.

Wat betreft de eindmeting van actiepunten op het zorgcontinuüm (de 'eindfoto') zien we dat de regio-coördinatoren in vergelijking met de startfoto op alle onderdelen een positieve ontwikkeling waarnemen. Zij benoemen een toename in aanbod en interventies op de volgende onderdelen:

- Voorlichting aan ouders over de norm van geweldloos opvoeden en het Shaken Baby Syndroom.
- Screening van vrouwen tijdens de zwangerschap of kort na de geboorte van hun kind, om de meest extreme risico's op kindermishandeling zo vroeg mogelijk te signaleren.
- Regelmatige scholing van professionals in het signaleren en handelen met betrekking tot kindermishandeling, in alle sectoren.
- Het gebruik van een meldcode of protocol kindermishandeling door instellingen in de regio's.
- Het screenen van kinderen met een checklist op de mogelijkheid van kindermishandeling, door artsen en verpleegkundigen van de afdelingen spoedeisende hulp. In veel regio's gebruiken zij bovendien een protocol bij een vermoeden van kindermishandeling.
- Een aanpassing van de capaciteit van de AMK's aan de toename van het aantal adviesvragen en meldingen.
- Het beschikken over een calamiteitenplan voor het geval zich (zeer) ernstige incidenten van kindermishandeling voordoen.
- Het halen van de binnen het programma 'Beter Beschermd' geformuleerde normen voor de maximale tijdsduur van de verschillende stappen in het traject van melding van kindermishandeling tot start van de uitvoering van een jeugdbeschermingsmaatregel.
- Overleg tussen de ketenpartners AMK, bureau jeugdzorg en Raad voor de Kinderbescherming over de gemelde casuïstiek.
- De inzet van de zogenaamde 'wrap around' aanpak in de regio's.
- De inzet in een aantal regio's van bewezen effectieve interventies voor de behandeling van mishandelende ouders.

Naast deze eindmeting, waarbij het accent lag op het zorgcontinuüm, hebben we de regio's (beleidsambtenaren en/of coördinatoren) ook gevraagd wat hun inziens de belangrijkste resultaten en knelpunten zijn van het project Regionale aanpak kindermishandeling en welke prognose zij geven van de continuering/borging c.q. het 'levend houden' van deze aanpak.

Als belangrijkste resultaten van het project komen naar voren:

- Er is duidelijk sprake van een toegenomen aandacht voor het fenomeen kindermishandeling en een breder draagvlak bij gemeenten en instellingen voor een sluitende regionale aanpak.
- Door het maken van de startfoto is er beter zicht op het aanbod en lacunes in de opvoed- en opgroei-ondersteuning in de regio's.
- Door het gezamenlijk ontwikkelen en vaststellen (eventueel ondertekenen) van regionale (handlings)protocollen en meldcodes is over de hele linie de samenwerking bevorderd, zowel op gemeentelijk niveau als bij uitvoerende organisaties.
- Veel regio's noemen als resultaat een verbeterde integrale benadering van kindermishandeling binnen het CJG, de lokale zorgnetwerken en de aanpak van huiselijk geweld.
- Alle regio's hebben fors geïnvesteerd in het ontwikkelen en uitvoeren van scholing van professionals.

Als belangrijkste knelpunten van het project noemen de ambtenaren en/of regiocoördinatoren:

- De aanpak van kindermishandeling vraagt een aanpak op vele niveaus. Deze brede scope is nodig, maar heeft in de praktijk ook voor de nodige hoofdbreken en uitvoeringsproblemen gezorgd.
- De wens aan te sluiten bij diverse landelijke en lokale ontwikkelingstrajecten – zoals de CJG-ontwikkeling, de ontwikkeling van de aanpak van huiselijk geweld, de ontwikkeling van een Verwijsindex en het traject van een wettelijk verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling – hoe begrijpelijk en gewenst ook, bracht door de onderlinge tempoverschillen problemen met zich mee in het vasthouden van het ‘eigen tempo’.
- Ongeveer de helft van alle regio’s noemt knelpunten op het gebied van tijd, financiën en menskracht (bij gemeenten en uitvoeringsorganisaties).
- In enkele regio’s is er sprake geweest van (onvoorziene) wisseling van regiocoördinator halverwege het project. Dit bracht veel vertraging in de voortgang met zich mee.
- Het vermogen van veel professionals om (dreigende) kindermishandeling te signaleren en adequaat te handelen vraagt voortdurend aandacht.

Wat betreft de continuering van de Regionale aanpak op de bestuurlijke agenda (bijvoorbeeld door een regionale stuurgroep) en de coördinerende werkzaamheden (zoals die in het project vervuld zijn door een regiocoördinator) wordt het volgende opgemerkt:

- In praktisch alle regio’s zal na 2011 een regionale stuurgroep worden gecontinueerd en/of wordt de Regionale aanpak kindermishandeling zichtbaar bij een regionale stuurgroep ondergebracht.
- In ruim 70% van de regio’s is nog een regiocoördinator aangesteld in 2011. Diens werkzaamheden zullen in ruim 13% van de gevallen bij een andere persoon zijn ondergebracht.
- Het ‘levend houden’ van de Regionale aanpak van kindermishandeling zal moeten plaatsvinden op verschillende niveaus:
 - Op gemeenteniveau (bestuurlijke en ambtelijke regie).
 - Op beleids- en uitvoeringsniveau *tussen* ketenpartners onderling. Bijvoorbeeld bij partners in het CJG, in de aanpak van huiselijk geweld, en in de keten politie-justitie-hulpverlening (bijvoorbeeld in het Veiligheidshuis).
 - Op beleids- en uitvoeringsniveau *binnen* instellingen. Bijvoorbeeld door aandachtfunctionarissen kindermishandeling.

Naast bovengenoemde resultaten en knelpunten zijn er ook vele activiteiten die de regio’s zelf hebben beschreven als informatief en inspirerend voor andere regio’s. Deze activiteiten zijn heel divers; ze kunnen zowel een bestuurlijk of beleidsmatig karakter hebben als specifieke programma’s, interventies of scholingsactiviteiten betreffen. Een uitgebreid overzicht daarvan is te vinden in bijlage 3.

1. Landelijk beeld: Regionale aanpak kindermishandeling in kaart gebracht

Op de volgende pagina's is de voortgang van de Regionale aanpak kindermishandeling overzichtelijk op landkaarten van Nederland weergegeven. Hiermee wordt in een oogopslag duidelijk hoe de stand van zaken is wat betreft belangrijke ontwikkelingen en mijlpalen. Vervolgens is er per landkaart een toelichting gegeven.

Startfoto Regionale aanpak kindermishandeling

Stand van zaken:

Alle regio's hebben een startfoto Regionale aanpak kindermishandeling gemaakt.

Voor alle 37 regio's is een vragenlijst *Checklist Startfoto* ontwikkeld. Het doel van deze checklist was de regiocoördinatoren een instrument te bieden om in hun eigen regio – waar gewenst voor alle regiogemeenten afzonderlijk – de aanvangssituatie van de aanpak van kindermishandeling in kaart te brengen. De focus in de startfoto/checklist lag op de 55 actiepunten van Hermanns en derhalve op de in de regio aanwezige interventies, instrumenten en activiteiten op het hele zorgcontinuüm, van algemene preventie tot specifieke hulp en bescherming. Daarbij vormde het maken van deze startfoto ook een middel om per regio een door alle partijen gedragen inzicht te genereren in prioriteiten voor gewenste acties, als aanzet voor het regionale werkplan.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft in april 2010 een uitgebreide eindrapportage gepubliceerd van alle tot maart 2010 aangeleverde regionale startfoto's (zie voor het volledige rapport www.aanpakkindermishandeling.nl). Voor een uitgebreide samenvatting hiervan verwijzen wij naar de derde voortgangsrapportage Regionale aanpak kindermishandeling van april 2010.

Regionaal werkplan

Stand van zaken:

In 36 regio's (97%) is een regionaal werkplan bestuurlijk goedgekeurd en in uitvoering. Eén regio (Nijmegen) heeft, vooral als gevolg van een latere start, het werkplan nog in voorbereiding. (Zie ook Bijlage 1, Stand van zaken mijlpalen, kolom 2).

In de regionale werkplannen besteden praktisch alle regio's aandacht aan de onderstaande punten, waarbij de voorbereiding op de toekomstige wet meldcode een centrale plaats inneemt:

- Invoeren van regionale samenwerkings- en meldafspraken op basis van de meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld.
- Aansluiten van de meldcode op (al bestaande) afspraken voor samenwerking en zorgcoördinatie, gekoppeld aan zowel de aanpak van huiselijk geweld als aan de CJG-ontwikkeling en de ontwikkeling van een verwijzindex.
- Hiermee samenhangend: verbeteren van de ketensamenwerking en duidelijke afspraken over zorgaanbod en -routes tussen voorzieningen. Met andere woorden: het 'RAAK-proof' maken van onder andere het CJG en het Advies- en Steunpunt Huiselijk geweld, zodat voor de sluitende aanpak van kindermishandeling belangrijke punten in de structuur van deze organisaties zijn opgenomen (zie vooreenkele voorbeelden paragraaf 3.2.3).
- Scholen van professionals voor het invoeren van en werken met de meldcode. Hierbij hoort ook het optimaliseren van deskundigheid en vaardigheden op het gebied van signaleren en gespreksvoering. Overigens vindt scholing op het gebied van vroegsignalering ook breder plaats (dus los van een meldcode), meer algemeen gericht op het vroegtijdig herkennen van opvoedings- en ontwikkelingsproblematiek en het bieden van ondersteuning aan ouders en kinderen. Als doelgroepen zien we bijna overal veel aandacht voor kinderopvang en onderwijs. Andere veel genoemde doelgroepen zijn huisartsen en jeugdgezondheidszorg. Soms zijn er specifieke doelgroepen, zoals hulpverleners in de GGZ en verslavingszorg voor volwassenen.
- Optimaliseren van het hele zorgcontinuüm. Daarbij verschillen de prioriteiten per regio.
 - In sommige regio's is er bijvoorbeeld expliciete aandacht voor de rol van ziekenhuizen (o.a. Den Haag, Utrecht, Enschede) door de invoering van een signaleringsinstrument (op afdelingen Spoedeisende Hulp of breder), een handelingsprotocol en afspraken over melden bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.
 - In andere regio's zien we aandacht voor preventieve interventies, zoals voorlichting door kraamverzorgenden aan ouders over het *Shaken Baby* Syndroom, vroegsignalering van risicosituaties door verloskundigen en/of gynaecologen, de interventie Baby-Extra voor ouders met psychiatrische of verslavingsproblematiek of VoorZorg voor (aanstaande) ouders met diverse sociale of psychische problemen.
 - In weer andere regio's is er aandacht voor het verbeteren van specifiek zorgaanbod. Bijvoorbeeld door Eigen Kracht conferenties, ondersteuning voor kinderen van asielzoekers, of ondersteuning van kinderen van volwassen cliënten in de GGZ of verslavingszorg.
 - Daarbij is er ook toenemende aandacht voor de veiligheidssituatie van kinderen, o.a. door trajecten Kindspeer, maar ook door de inzet van risico- of veiligheidstaxatie-instrumenten en een methodiek als *Signs of Safety*.
 - Tenslotte ligt in meerdere regio's het accent sterk op verbetering van samenwerken door de keten heen. Bijvoorbeeld door het invoeren van (digitale) protocollen en routekaarten, door regulier (casuïstiek)overleg tussen uitvoerend werkers van diverse instellingen, door het bij organisaties aanstellen en creëren van een regionaal netwerk van aandachtsfunctionarissen of door samenwerking aan te gaan met relatief onbekende partners, zoals bijvoorbeeld een woningbouwvereniging.

Regionaal handelingsprotocol

Stand van zaken:

Van de 37 regio's hebben er 29 (78%) een regionaal handelingsprotocol in uitvoering genomen, waarvan twee regio's gedeeltelijk (in oktober 2010 waren dit nog vijftien regio's). Daarnaast zullen nog eens zeven regio's medio 2011 een regionaal handelingsprotocol gereed hebben en zal één regio (Nijmegen) dit naar verwachting in 2012 gereed hebben.

(Zie ook Bijlage 1, Stand van zaken mijlpalen, kolom 3).

Bij een regionaal handelingsprotocol gaat het om regionale samenwerkingsafspraken, vastgelegd met alle bij de aanpak van kindermishandeling betrokken partijen, over de vragen: 'Wie doet wat wanneer en is waarvoor verantwoordelijk?' en 'Wie voert de regie op beleids- en uitvoeringsniveau?' Een compleet regionaal handelingsprotocol *Sluitende aanpak kindermishandeling* bevat de volgende onderdelen:

- 1 Op beleidsniveau: samenwerkingsafspraken en een convenant Regionale aanpak kindermishandeling.
- 2 Op uitvoeringsniveau:
 - (Samenwerkings)afspraken over signaleren en risicotaxatie, handelen bij zorgen en vermoedens, verwijzen, toeleiden en terugkoppelen, advies vragen en melden, hulp en bescherming en zorgcoördinatie;
 - Een regionale meldcode (gericht op handelen bij een vermoeden van kindermishandeling);
 - Handelingsprotocollen voor de diverse betrokken instellingen.
- 3 Afspraken over implementatie: zorgen dat het werkt (o.a. door scholing, monitoring en evaluatie). Het Nederlands Jeugdinstituut heeft een handreiking voor de regio's gemaakt voor het 'op maat' maken van een regionaal handelingsprotocol. Deze handreiking is voorzien van een checklist en veel informatie over al bestaande landelijke en regionale meldcodes, convenanten, et cetera. Dit alles is beschikbaar op www.aanpakkindermishandeling.nl.

Voor zover regio's nog geen regionaal handelingsprotocol gereed of in uitvoering hebben, spelen daarbij grofweg de volgende twee zaken een rol.

- Vijf regio's zijn vertraagd ten gevolge van perikelen rond het digitaal operationeel maken van hun handelingsprotocol en meldcodes. Deze regio's zijn dus wel op papier klaar met hun handelingsprotocol (vaak zijn deze ook al bestuurlijk goedgekeurd), maar moet nog de laatste hand worden gelegd aan het feitelijk tot (digitale) uitvoering brengen (bijvoorbeeld het toevoegen van de 'namen en rugnummers' in de routekaart, of het beschikbaar maken van een ondersteunende website).
- Vijf regio's zijn vertraagd door overstijgende processen, waarbij de vertraging van de invoering van de landelijke meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling als hoofdreden wordt genoemd. Daar komen bij de soms langdurige lokale en (boven)regionale processen rond de ontwikkeling, 'meldcode-proof' maken en invoering van een Verwijsindex, zorgcoördinatie en de afstemming en aansluiting bij de diverse CJG-ontwikkelingen en aanpak van huiselijk geweld in de regio.

Analyse regionale handelingsprotocollen

In november 2010 heeft het Nederlands Jeugdinstituut aan de regiocoördinatoren gevraagd om de regionale handelingsprotocollen die op dat moment gereed waren, toe te sturen. In de oproep werden specifiek de vijftien regio's genoemd die volgens de vierde voortgangsrapportage het handelingsprotocol al gereed hadden. Daarnaast werd er in de oproep ook aan de andere regio's gevraagd hun handelingsprotocol op te sturen als dit inmiddels gereed was. In totaal hebben we op deze oproep zeventien

regionale handelingsprotocollen ontvangen, namelijk van: Almere, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Emmen, Gouda, Helmond, Leiden, Rotterdam, Spijkenisse, Utrecht, Venlo, Vlaardingen en Vlissingen.

Deze zeventien regionale handelingsprotocollen zijn geanalyseerd met behulp van de hierboven genoemde 'Handleiding voor een regionaal handelingsprotocol Sluitende aanpak kindermishandeling'. Per regionaal handelingsprotocol is nagegaan of de verschillende onderdelen die in de handleiding worden benoemd, terugkomen in het door ons ontvangen regionale handelingsprotocol.

Beleidsniveau

Allereerst is nagegaan of de ontvangen stukken samenwerkingsafspraken bevatten over beleid tussen alle betrokken partijen in de regio. Bij acht van de zeventien regio's is dit het geval. In al deze regio's zijn de afspraken met betrekking tot de aanpak van kindermishandeling onderdeel van samenwerkingsafspraken in één of meer bredere kaders. Vier regio's noemen de afspraken met betrekking tot de CJG-ontwikkeling, vier regio's noemen de afspraken rond de aanpak van huiselijk geweld, twee regio's noemen de afspraken rond de verwijfsindex en twee regio's noemen de afspraken rond zorgcoördinatie (één gezin, één plan). In één regio, namelijk Vlissingen, zijn de samenwerkingsafspraken geïntegreerd in een totaalaanpak, die inmiddels het Zeeuws model 'Zorg voor de jeugd' genoemd wordt. In zeven van de acht regio's is er ook een convenant met alle betrokken partijen afgesloten over de genoemde samenwerkingsafspraken.

Uitvoeringsniveau

Alle zeventien regio's hebben op uitvoeringsniveau afspraken gemaakt rond signaleren, verwijzen en toeleiden, melden en zorgcoördinatie. Ook hebben zij allemaal een regionale meldcode gericht op handelen bij een vermoeden van kindermishandeling. In veertien van de zeventien regio's zijn voor (een deel van) de diverse betrokken instellingen concrete handelingsprotocollen vastgesteld. In de andere drie regio's zijn diverse instellingsprotocollen nog in ontwikkeling.

Inhoudelijke voorbeelden

Hieronder volgt een greep uit de diverse manieren waarop de regio's invulling hebben gegeven aan een regionaal handelingsprotocol.

- In *Amersfoort* sluit de regio aan bij het initiatief om het digitale protocol uit te breiden dat al eerder door de GG&GD Utrecht (www.handelingsprotocol.nl) was ontwikkeld voor de JGZ. Er is behoefte om het protocol uit te breiden naar andere sectoren, die onder de reikwijdte vallen van de nieuwe wet voor een verplichte meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarbij is nu het initiatief genomen om dit digitale protocol landelijk verder te ontwikkelen.
- *Almere* heeft een regionaal handelingsprotocol gedeeltelijk in uitvoering in de vorm van het digitale systeem *Zorgoog* (= Zorgelijke opvoed- en opgroeisituaties). Dit betreft onder andere een model voor signalering, digitaal stappenplan met uitgebreide inhoudelijke informatie en meldcode, met verbanden met de systemen voor zorgcoördinatie en verwijfsindex. *Zorgoog* wordt als groeimodel ontwikkeld met veldpartners en het CJG.
- In *Apeldoorn* worden in het kader van een regionaal handelingsprotocol kindermishandeling de bestaande afspraken getoetst die al zijn gemaakt in het kader van een samenhangende aanpak van huiselijk geweld.

- In *Arnhem* en *Arnhem-Achterhoek* wordt het regionale handelingsprotocol kindermishandeling geïntegreerd met bindende afspraken en werkmethodeken die in CJG-verband en de lokale zorgnetwerken worden ontwikkeld. Het gaat hierbij onder andere om een meldcode die aansluit op het al bestaande regionaal model zorgcoördinatie. Vanuit de Regionale aanpak kindermishandeling wordt met name bepleit om regionaal op een eenduidige wijze te werken.
- In *Breda* betreft het regionaal handelingsprotocol een convenant dat is ondertekend door alle relevante kernpartners voor een regionale meldcode, gebaseerd op het model van de Rotterdamse meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- In *Eindhoven* wordt het regionale handelingsprotocol gevormd door een protocol kindermishandeling plus een werkboek, dat is kortgesloten met professionals van het CJG en ambtenaren Onderwijs en Jeugd.
- In *Leiden* is het regionale handelingsprotocol gedeeltelijk in uitvoering. Samenwerkingsafspraken vormen onderdeel van de convenanten jeugdbeleid, CJG, Verwijsindex en zorgcoördinatie én de regionale meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling. Het convenant jeugdbeleid - jeugdzorg 2009-2012 is op 27 november 2009 ondertekend. De regionale meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling is in ontwikkeling en zal naar verwachting voorjaar 2011 gereed zijn.
- In *Rotterdam, Spijkenisse en Vlaardingen* wordt gewerkt met de regionale meldcode Huiselijk geweld en de daarbij behorende samenwerkingsafspraken. Alle gemeenten in de Stadsregio Rotterdam hebben een intentieverklaring ondertekend om deze meldcode per 1 januari 2011 in te voeren in de eigen organisatie en in 2012 als voorwaarde bij subsidieverstrekkingen te hanteren. Dit betekent dat alle instellingen die gemeentelijke subsidie ontvangen de meldcode en samenwerkingsafspraken in de eigen organisatie gaan hanteren.
- In *Venlo* betreft het regionaal handelingsprotocol een set van regionale samenwerkingsafspraken betreffende kindermishandeling en huiselijk geweld en een bijbehorende routekaart. Dit geheel is gereed en zal eind 2010 in een eindbijeenkomst met alle betrokken partijen worden vastgesteld.
- In *Vlissingen* is bij de invulling van het regionaal handelingsprotocol gekozen voor een model van bestaande samenwerkingsafspraken (het 'Zeeuwse model'), dat regelmatig door de regiocoördinator wordt geëvalueerd en wordt bezien op de noodzaak tot bijstelling. Kern van de samenwerkingsafspraken rond kindermishandeling wordt gevormd door de *Signs of Safety* methode. Vrijwel alle samenwerkingspartners denken en handelen vanuit dit kader, hetgeen de samenwerking op alle fronten ten goede komt, men spreekt dezelfde taal. Dit is de reden waarom er geen behoefte bestaat aan een nieuw/ander regionaal handelingsprotocol; de bestaande middelen volstaan.

Regionaal scholingsplan

Stand van zaken:

Van de 37 regio's hebben er 36 (97%) een regionaal scholingsplan in uitvoering genomen (in oktober 2010 waren dit 32 regio's). De regio Haarlem zal met de uitvoering van het scholingsplan starten voor de zomer van 2011.

(Zie ook Bijlage 1, Stand van zaken mijlpalen, kolom 4).

Er is en wordt veel gedaan op het gebied van scholing. Hieronder geven wij een aantal voorbeelden van scholingsactiviteiten in de verschillende regio's, onderverdeeld in drie thema's:

- de vorm van de scholing en/of de manier waarop het scholingsaanbod wordt georganiseerd;
- de inhoud van de scholing;
- de sectoren waarop de scholing zich richt.

Vorm en organisatie van de scholing

Een specifieke vorm van scholing is gehanteerd in Almere. Daar wordt gewerkt aan scholing met een digitaal handboek CJG/RAAK, door middel van e-learning van *The Next Page* van de Augeo Foundation. De meldcode en het handelingsprotocol zijn onderdeel van de scholing.

Wat betreft de organisatie van de scholing kunnen we de volgende voorbeelden geven:

- Het inrichten van een netwerk aandachtfunctionarissen kindermishandeling. Bijvoorbeeld in Eindhoven, Helmond en Zaanstad wordt er gewerkt met een dergelijk netwerk van aandachtfunctionarissen. Zij ontvangen specifieke scholing en geven training/voorlichting aan andere professionals in het veld. Voordeel van deze werkwijze is dat de expertise binnen instellingen blijft, de kosten lager zijn en er meer draagvlak binnen instellingen is.
- Een ander voorbeeld betreft het inzichtelijk maken van de bestaande scholing en het opzetten van een ondersteuningsstructuur. Zo zijn er onder andere in de regio's Eindhoven en Vlissingen overzichten samengesteld met het scholingsaanbod dat in de regio aanwezig is. Activiteiten vanuit het project Regionale aanpak kindermishandeling met betrekking tot structurele deskundigheidsbevordering zijn hierop afgestemd. In Delft is het servicepunt Haaglanden opgezet, dat onder andere ondersteuning gaat bieden bij scholing op het gebied van signaleren en handelen.
- In Den Helder is de scholing weer anders georganiseerd. Het uitgangspunt is daar dat alle instellingen de deskundigheidsbevordering van de eigen instelling organiseren. Zij moeten er dan ook zelf voor zorgen dat de professionals met het instellingsprotocol kindermishandeling/ huiselijk geweld kunnen werken. Het project Regionale aanpak kindermishandeling heeft hieraan in 2010 een scholingsimpuls gegeven.
- Ten slotte zijn er ook voorbeelden waarin de aansluiting wordt gezocht bij andere ontwikkelingen. Zo wordt in Dordrecht het scholingsaanbod uitgevoerd in samenhang met scholing omtrent de Verwijsindex en vindt in Enschede de scholing plaats in afstemming met de procesafspraken die er in de regio zijn gemaakt rond de ontwikkeling van het CJG.

Inhoud

Wat betreft de inhoud van de scholing kunnen we allerlei voorbeelden geven.

- De meldcode is vaak een onderdeel van de scholing. Dit is o.a. het geval in Almere, Amersfoort en Dordrecht.
- Andere veelvoorkomende onderwerpen zijn vroegtijdig signaleren, gesprekstechnieken en handelen. In Amersfoort werd in 2010 bijvoorbeeld voorrang gegeven aan scholing die zich richtte op signaleren/handelen, gesprekstechnieken en het gebruik van de meldcode en de Verwijsindex.

In Gouda is gestart met een training Omgaan met vermoedens van kindermishandeling en in Leeuwarden is een basistraining 'Preventie en aanpak kindermishandeling' in afstemming/samenwerking met het CJG van start gegaan.

- Een ander voorbeeld is Den Bosch. In 2010 werd daar een serie voorlichtingen gegeven over de taken van het onderwijs en hun rol in het netwerk bij de aanpak van kindermishandeling. Ook werden bestaande netwerken in het onderwijsveld geïnformeerd over onder andere de aanpak van kindermishandeling, de meldcode, deskundigheidsbevordering en het betrekken van verschillende beroepsgroepen zoals schoolmaatschappelijk werkers.

Sectoren waarop de scholing zich richt

Als belangrijkste sectoren waarop scholing zich richt worden genoemd: kinderopvang, peuterspeelzalen en het primair onderwijs. Professionals in deze sectoren worden bijvoorbeeld bereikt in Apeldoorn, Enschede, Gouda en Leeuwarden. In Den Bosch zijn in het kader van de CJG-ontwikkeling 1100 leerkrachten in het primair onderwijs geschoold in vroegsignalering en de aanpak van kindermishandeling. In Helmond is er voor het primair onderwijs een verdiepingsmodule kindermishandeling in het scholingscurriculum ontwikkeld. En wordt er volop uitvoering gegeven aan de training van intern begeleiders binnen het onderwijs.

Andere sectoren die worden genoemd zijn het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs, de jeugdgezondheidszorg, het maatschappelijk werk, frontoffice medewerkers van het CJG verloskundigen, jeugdhulpverlening, jeugdzorg, huisartsen en paramedici.

Bij bovengenoemde opsomming van initiatieven en ontwikkelingen is een kanttekening op z'n plaats. Veel regio's waar inmiddels een regionaal scholingsplan in uitvoering is genomen noemen het probleem dat organisaties vaak weinig budget hebben voor scholing, en daarnaast moeilijk personeel kunnen vrijmaken. Hierdoor wordt een snelle uitvoering van de scholing belemmerd. Het uitvoeren van scholingsplannen vergt dus veelal een lange adem.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft een Databank Bij- en Nascholing (DANS) beschikbaar op internet, waarbinnen een specifiek overzicht is opgenomen van na- en bijscholing op het gebied van de aanpak van kindermishandeling. Momenteel (maart 2011) bevinden zich in deze databank zeventien scholingen. Regio's kunnen deze databank raadplegen als zij op zoek zijn naar deskundige (eventueel gecertificeerde) scholingsaanbieders. Zie hiervoor www.nji.nl/scholing. Aan de basis van het landelijk overzicht liggen kwaliteitscriteria². Deze kwaliteitscriteria betreffen zowel de opzet en uitvoering, als de inhoud van het aanbod. De criteria die betrekking hebben op de inhoud zijn gebaseerd op de professionele competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling. Goed scholingsaanbod zal over het algemeen aan veel van de genoemde criteria en kwaliteitskenmerken voldoen. Dat wil niet zeggen dat scholingsaanbod dat niet aan alle criteria voldoet, niet goed is. Op dit punt is het moeilijk om een algemene normering vast te stellen, uitgaande van de gehanteerde kwaliteitscriteria. De beoordeling is vaak afhankelijk van de behoeften en wensen van de gebruiker. De kwaliteitscriteria bieden een referentiekader op grond waarvan afnemers hun eigen afweging kunnen maken voor een aanbod op maat, dat zo goed mogelijk aansluit bij de behoeften en prioriteiten in hun regio.

2 Rossum, J. van, Berge, I. ten, & Anthonijsz, I. (2009). *Kwaliteitscriteria bij- en nascholing in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

2. Activiteiten en recente actiepunten per regio

In dit hoofdstuk bespreken wij de nieuwe en voorgenomen actiepunten die de regio's hebben geformuleerd sinds de laatste (vierde) voortgangsrapportage in oktober 2010. Niet alle regio's hebben sinds die datum nog nieuwe actiepunten geformuleerd, de in paragraaf 2.1 gegeven opsomming bevat daarom slechts 26 van de 37 regio's. Voor alle 37 regio's geldt overigens dat zij de eerder in 2010 geformuleerde actiepunten, die zijn beschreven in eerdere voortgangsrapportages, ook grotendeels nog in 2011 verder zullen uitvoeren.

Voor een algemeen overzicht van activiteiten in de regio's verwijzen wij naar bijlage 3. Deze bijlage bevat een opsomming van activiteiten en initiatieven die de regio's ten behoeve van de voortgangsrapportages zelf als aanbevelenswaardig hebben aangemerkt, in de zin dat die naar hun *eigen inschatting* interessant of inspirerend kunnen zijn voor andere regio's, of waarvan andere regio's mogelijk kunnen leren. De genoemde activiteiten kunnen zowel een bestuurlijk of beleidsmatig karakter hebben als specifieke programma's, interventies of scholingsactiviteiten betreffen. Uitgebreide beschrijvingen van inspirerende initiatieven zijn ook te vinden op de website bij het Nederlands Jeugdinstituut www.aanpakkindermishandeling.nl.

2.1 Recente ontwikkelingen per regio

Hieronder geven wij een overzicht van wat regio's sinds oktober 2010 nog aan nieuwe actiepunten hebben geformuleerd of voorgenomen voor uitvoering in 2011.

Alkmaar

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Rol van de gemeente versterken bij signaleren kindermishandeling en opnemen meldcode bij subsidievoorwaarden in gemeentelijke beschikkingen. Dit actiepunt zal het eerste kwartaal 2011 in uitvoering worden genomen.
- 2 Verbinding tussen justitiële- en hulpverleningsketen via Veiligheidshuis. Casusoverleg in Veiligheidshuis start in januari 2011 en wordt al werkende verder vormgegeven. Evaluatie en bijstelling zal elke 3 maanden plaatsvinden.

Almere

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

Aanstellen aandachtsfunctionarissen huiselijk geweld/ kindermishandeling per organisatie. Ontwikkelen gezamenlijk en interactief scholingsaanbod voor deze aandachtsfunctionarissen. Dit actiepunt is vanaf 1 januari 2011 in uitvoering genomen.

Amersfoort

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Doorontwikkeling digitaal handelingsprotocol.
- 2 Borging binnen het CJG, onder andere door instelling RAAK-proof prijs en bijeenkomst.
- 3 Doorgaande scholing en trainingen.
- 4 Doorgaande communicatie door middel van nieuwsbrieven, folders, routekaarten e.d.

Amsterdam

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

Eventuele bijstelling acties/instrumenten Regionale aanpak kindermishandeling na monitoring. Het voornemen is de uitvoering van dit actiepunt te starten medio 2011.

Apeldoorn

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Start implementatietraject Kindspoor. Dit is in uitvoering genomen per december 2010. Het voornemen is dit traject in 2011 af te ronden. Een belemmering hierbij zijn de beperkte financiële middelen om tot een protocol Kindspoor te komen.
- 2 Subsiëring en uitbreiding doelgroep voor een opleidingsaanbod over vroegsignalering. Een belemmering hierbij is dat de financiële middelen ontbreken om de subsidiëring voor te zetten. Dit is wel wenselijk, omdat in 2010 is gebleken dat het aanbod wel interessant wordt gevonden, maar dat instellingen meer tijd nodig hebben om dit in hun organisatieplanning op te nemen.
- 3 Ontwikkeling routekaart. Dit is in uitvoering genomen vanaf 1 januari 2011. Het voornemen is de routekaart in 2011 te borgen.

Arnhem

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

AMK, HERA en Spectrum bieden training/voorlichting over meldcode. Er is contact gelegd met de centrum gemeente Arnhem (december 2010). Partijen hebben uitgesproken te exploreren hoe zij kunnen samenwerken bij voorlichting/scholing van de meldcode.

Breda

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

Bevorderen van transparantie in- en ontwikkeling van hulpaanbod voor kinderen en volwassenen bij huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit actiepunt wordt in uitvoering genomen per medio 2011.

Den Bosch

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Meer aandacht voor de periode -9 maanden tot 0 jaar (zwangere vrouwen) en kindermishandeling. Contact leggen met prenatale zorgverleners.
- 2 Meer aandacht voor strafrechtelijke aanpak van kindermishandeling.
- 3 Concretisering van de samenwerking. In kaart brengen welke organisaties welke hulp aan wie aanbieden. Is er een hiaat in het hulpaanbod, of is er juist overlap? Focus ligt nu vooral op hulp voor normaal begaafde kinderen van 4 tot 18 jaar. Wanneer dit goed is afgestemd, de doelgroep uitbreiden naar 0-4 jarige kinderen en LVG kinderen of kinderen met gedragsproblemen.

Den Haag

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Ontwikkeling van een organisatiespecifieke meldcode voor de gemeente. Het is de taak van de regiocoördinator dit in 2011 te ontwikkelen en de ambtelijke organisatie hierover te laten besluiten op basis van richtlijnen van de VNG.
- 2 Ontwikkeling van een sluitende keten (proces). Hier gaat het om de binnen instellingen ingezette aparte signaleringsacties uit de afgelopen RAAK-periode te laten samenkomen in een sluitende keten. Daarbij is het onder meer van belang dat de signaleerder bij melding betrokken wordt en dat aan hem/haar wordt teruggekoppeld over mogelijk verdere hulpverlening. Hiervoor zou een werkproces beschreven kunnen worden, zoals ook voor de Haaglandse aanpak van toepassing is. Nu komt het voor dat organisaties strikt begrensd zijn in hun doel, waardoor een cliënt van instelling naar instelling wordt verwezen en er meerdere instellingen tegelijk op verschillende deelgebieden met verschillende gezinsleden aan het werk zijn. Om de schakels goed met elkaar in verbinding te brengen zal informatie-uitwisseling tot stand moeten komen. Voorwaarde voor deze uitwisseling is een duidelijk kader voor de instellingen. Zowel de Meldcode als de Verwijsindex kan de informatie-uitwisseling vergemakkelijken.
- 3 Inventariseren van het mogelijke aanbod na signalering en voor melding. In 2011 zal tijd besteed worden aan het in kaart brengen en toetsen van het ondersteuningsaanbod en hulpaanbod. Onder meer kunnen beroepskrachten handvatten aangereikt krijgen om zelf, in de directe omgeving van het gezin, te handelen en hulp te bieden, in plaats van alleen te stimuleren dat zaken bij het AMK worden gemeld.
- 4 Inventariseren van het hulpverleningsaanbod. Na signalering en melding moet er aansluitend hulpaanbod zijn. Welk aanbod er is, is al in kaart gebracht in de startfoto. Nu moet de regiocoördinator inventariseren of dit aanbod sluitend is, toegankelijk is (geen wachttijd), geen overlap vertoont en efficiënt is. Aan het einde van de keten zal onherroepelijk geïnvesteerd moeten worden in voldoende capaciteit binnen jeugdzorg en jeugdbescherming op zaken adequaat en snel op te pakken. Verbeterde werkwijzen 'aan de voorkant' moeten niet door zwakke schakels 'aan de achterkant' gefrustreerd worden.
- 5 Aansluiting AMK en Steunpunt Huiselijk Geweld. Meldingen van kindermishandeling worden gedaan bij het AMK; meldingen van overige vormen van geweld bij het Steunpunt Huiselijk Geweld. De regiocoördinator zal de regie moeten gaan voeren en moeten gaan schetsen hoe afstemming en informatievoorziening tussen die twee in het werkproces plaatsvindt.

Den Helder

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Aantal trajecten van het programma VoorZorg realiseren.
- 2 Voortzetting van Platform Eergerelateerd Geweld van zelforganisaties en verbreding hiervan naar de voorlichting van huiselijk geweld en kindermishandeling.
- 3 Animeren meldcode zodra wetgeving van kracht wordt, door middel van verder opbouwen netwerk aandachtfunctionarissen, scholing en doorontwikkelen regionaal handelingsprotocol.

De exacte startdatum van deze actiepunten is nog onbekend. Een mogelijke belemmering zal liggen in het beschikbare budget.

Eindhoven

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Verder uitwerken van de methodiek *Signs of Safety*, gericht op waarborgen van veiligheid van het kind binnen het familieverband (omgeving).
- 2 Voortzetting van de Eindhovense en regionale pool van trainers aanpak kindermishandeling.
- 3 Ondersteuning bieden bij het invoeren van de verplichte meldcode, op vraag van de ambtenaren.
- 4 Zorgdragen dat kinderen die mishandeld zijn, gebruik kunnen maken van het reeds bestaande aanbod.
- 5 Ondersteuning bieden bij de borging van de aanpak kindermishandeling binnen het jeugdbeleid/CJG op verzoek van ambtenaren.
- 6 Ondersteuning bieden bij de provinciale aanvraag om te realiseren dat de hele regio een sluitend aanbod kan inzetten bij de aanpak van kindermishandeling.
- 7 Aandacht voor kindermishandeling 'warm houden'.

Enschede

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Ontwikkeling van een RAAK routekaart.
- 2 Koppeling aan integrale aanpak huiselijk geweld en invoeringstraject meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld.
- 3 Onderzoeken van de haalbaarheid van inhoudelijke advisering (op meerdere punten) van de RAAK werkgroepen.

Inmiddels zijn deze actiepunten per 1 februari 2011 in uitvoering genomen.

Gouda

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

Activiteiten zullen met name gericht zijn op borging van de in de afgelopen periode bereikte resultaten. De RAAK coördinatoren blijven voor 8-16 uur per week de in gang gezette ontwikkelingen coördineren. Daarbij gaat het onder andere om uitvoering van de afspraken zoals zijn opgenomen in het convenant Centra Voor Jeugd en Gezin in de regio Hollands Midden en van de afspraken uit het gezamenlijk werkplan met het Steunpunt Huiselijk Geweld voor Hollands Midden 2010-2011.

Groningen

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

Voorgenomen actiepunt in 2011 betreft de borging van ontwikkelde acties en instrumenten na 2011.

Haarlem

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Toewerken naar borging voor na 2010.
- 2 Starten van Academische werkplaats kindermishandeling in Zuid-Kennemerland.
- 3 Bezoeken huisartsen conform werkwijze Noord-Kennemerland.

Deze actiepunten zijn eind 2010 in uitvoering genomen.

Heerlen

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Uitbreiding naar de doelgroep vanaf 12 jaar.
- 2 Verder uitwerken en implementeren van de actiepunten uit de vorige rapportage.

Het voornemen is in 2011 een planning te maken over de groep 12 plus.

Helmond

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Alle acties die de borging tot stand moeten brengen.
- 2 Intervisiebijeenkomsten voor de leden van de voorlichtingspool (scholing kindermishandeling).

De verwachting is dat deze actiepunten in september, respectievelijk oktober 2011 in uitvoering zullen worden genomen.

Leiden

Idem als Gouda.

Nijmegen

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Ondersteuning bij implementatie van de meldcode kindermishandeling.
- 2 Oprichten regionaal netwerk van aandachtsfunctionarissen kindermishandeling met ondersteuningsstructuur (bijvoorbeeld via Expertiseteam kindermishandeling in de regio Nijmegen, maar mogelijk ook iets anders).
- 3 Informatieverstrekking/Afstemming over gegevensuitwisseling in het kader van privacy en beroepsgeheim.
- 4 Ondersteuning door informatieverstrekking, uitwisselen van goede voorbeelden, helpen contacten leggen, e.d.

Verdere uitwerking van deze actiepunten zal plaatsvinden in 2011.

Rotterdam

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Implementatie in Capelle aan den IJssel en Krimpen aan den IJssel van de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor de organisaties die werkzaam zijn in deze gemeenten.
- 2 Verbinding leggen tussen RAAK en het CJG Rijnmond. Onder andere zijn op stafniveau afspraken gemaakt over het inzetten van de folders *Shaken Baby Syndroom*, Als opvoeden even lastig is en het aanstellen en scholen van aandachtsfunctionarissen bij iedere CJG. Ook is de meldcode besproken en wordt gekeken naar nodige aanpassingen van het huidige protocol.
- 3 Een (tijdelijke) stadsregionale werkgroep 'Samenwerking en sluitende aanpak kindermishandeling in de keten'. De doelstelling van de werkgroep is het op procesmatig niveau vaststellen van samenwerkingsafspraken om de aansluiting en afstemming tussen de preventieve fase en strafrechtelijke keten te verbeteren. De landelijke meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling wordt als uitgangspunt gebruikt. Alle afspraken worden gemaakt binnen het kader van de wettelijke mogelijkheden van de organisaties. Samenstelling van de werkgroep is zeer breed: CJG, BJZ/AMK, Raad voor de Kinderbescherming, SHG, GOSA/DOSA/ROSA, politie, Veiligheidshuis. In een later stadium sluiten zorgaanbieders 'geïndiceerde zorg', kraamzorg, gynaecologen, kinderopvang, welzijnswerk, onderwijs en leerlicht aan. In verband met de beëindiging van de huidige project-

structuur van RAAK heeft de Raad voor de Kinderbescherming aangegeven het voortouw te willen nemen in de continuering van de werkgroep.

- 4 De werkgroep Stichting Rijnlandse Ziekenhuizen is voornemens een convenant te ondertekenen, waarbij men regionale samenwerkingsafspraken maakt.

Spijkenisse

Nieuw/voorgenomen actiepoint in 2011:

In twee regio's (Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten, totaal 9 gemeenten) zijn uitvoeringsplannen voor RAAK 2011 e.v. in ontwikkeling c.q. vastgesteld. De RAAK-aanpak wordt op deze manier verder geïmplementeerd en geborgd bij de gemeenten. De invoering van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en scholing krijgen daarbij de prioriteit in 2011.

Venlo

Nieuw/voorgenomen actiepoint in 2011:

Vanaf februari 2011 zal de regiocoördinator zich de komende maanden minder richten op ziekenhuizen – daar is al veel in gang gezet – en zich juist meer richten op de huisartsenposten.

Vlaardingen

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Implementatie in de regio Nieuwe Waterweg Noord van de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor de organisaties die werkzaam zijn in de gemeenten in deze regio.
- 2 Verbinding met de aanpak van huiselijk geweld en Veiligheidshuis Nieuwe Waterweg Noord in een regieoverleg huiselijk geweld. Daarbij worden zaken behandeld waarbij er sprake is van een huisverbod tegen de pleger, een strafrechtelijk traject en hulpverleningstraject aan pleger en het gezinssysteem. In dit overleg zijn het SHG, het Openbaar Ministerie, reclassering en de politie vertegenwoordigd. Daarbij wordt er steeds een verbinding gelegd tussen de bestuurlijke-, strafrechtelijke- en hulpverleningstrajecten waarbij voorop staat om samen een zo goed mogelijke aanpak te kiezen, waarbij de interventies elkaar moeten versterken. Het doel is te komen tot hulp aan het gezinssysteem en huiselijk geweld te stoppen.
- 3 Een (tijdelijke) stadsregionale werkgroep 'Samenwerking en sluitende aanpak kindermishandeling in de keten'. Zie verder bij Rotterdam.

Vlissingen

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

Er is een voortgangs- en borgingsdocument gemaakt, met onder meer de volgende punten:

- 1 De continuering van de integrale aanpak (van gemeenten, provincie en uitvoeringsorganisaties) door middel van 'Zorg voor de jeugd Zeeland'. De Task Force Jeugd Zeeland wordt hiertoe voortgezet. In februari 2011 worden werkbezoeken georganiseerd voor de Zeeuwse (sub)regio's.
- 2 Een traject is uitgezet om in Zeeland te komen tot een geïntegreerd scholingsaanbod, waarbij zaken als *Signs of Safety*, *Signs of Wellbeing*, familienetwerkberaden, als ook de aanpak van kindermishandeling, de invoering van de meldcode en een uniforme basisset van instrumenten gericht op opvoedingsondersteuning (in het kader van CJG-vorming) met elkaar verbonden worden. Besluitvorming is gepland voor begin 2011.
- 3 Er wordt voortgebouwd op de positieve ervaringen met het project 'Veilige Start'.

Zaanstad

Nieuwe/voorgenomen actiepunten in 2011:

- 1 Aansluiting zoeken bij een 'best-practice' van regio Alkmaar en Kop van Noord Holland: het educatief praktijkbezoek. Doelstelling: op educatieve wijze huisartsen en verloskundigen in Zaanstreek-Waterland geprotocolleerd informeren, voorlichten, alert en attent maken op signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld, waardoor zij adequaat kunnen handelen richting patiënten en instanties. Uitvoering zal plaatsvinden in 2011.
- 2 Verdere borging van het herziene Noord-Hollandse protocol Kindermishandeling, met een stappenplan Kindermishandeling én Huiselijk Geweld. Dit is op 1 november 2010 gepresenteerd aan de zes wethouders van de centrumgemeenten, de provincie Noord-Holland en de Stadsregio Amsterdam.

Zwolle Noord-Veluwe

Nieuw/voorgenomen actiepunt in 2011:

In januari 2011 is een ontmoeting georganiseerd tussen GGZ en jeugdzorg in het kader van intersectorale versterking.

3. Eindmeting bij regiocoördinatoren en vergelijking met startfoto

Alle regiocoördinatoren hebben in december 2010 of januari 2011 de vragenlijst 'Eindmeting zorgcontinuüm Regionale aanpak kindermishandeling' ingevuld. Het doel hiervan is om een beeld te geven van de activiteiten in de 37 regio's op enkele onderdelen van het zorgcontinuüm (interventies ter preventie van en zorg na kindermishandeling), aan het einde van het project Regionale aanpak kindermishandeling. Daarmee wordt een vergelijking mogelijk met de startfoto (door de regio's gemaakt in de periode najaar 2008 – eerste helft van 2009). De resultaten moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd, omdat de antwoorden op de vragenlijst (evenals bij de startfoto) gebaseerd zijn op beoordelingen van de regiocoördinator en diens (geïnformeerde) kennis en opvattingen. De eindmeting kan dan ook niet pretenderen een objectieve 'waarheid' over deze onderdelen van het zorgcontinuüm in de regio's te leveren. Het Nederlands Jeugdinstituut heeft een uitgebreide rapportage gepubliceerd over de eindmeting bij regiocoördinatoren en de vergelijking met de startfoto (zie voor het volledige rapport www.aanpakkindermishandeling.nl). Hieronder geven wij een beknopte samenvatting van de resultaten van de eindmeting.

Als we de eindmeting vergelijken met de startfoto, zien we dat de regiocoördinatoren op alle onderdelen een positieve ontwikkeling waarnemen. We noemen de meest in het oog springende.

- Er zijn volgens de regiocoördinatoren, in tegenstelling tot de startfoto, aanzienlijk meer regio's waar alle ouders worden voorgelicht over de norm van geweldloos opvoeden en het Shaken Baby Syndroom. Daarnaast zijn er minder regio's waar helemaal geen ouders hierover worden voorgelicht.
- Er zijn volgens de regiocoördinatoren veel meer regio's waar alle vrouwen tijdens de zwangerschap of kort na de geboorte van hun kind worden gescreend om de meest extreme risico's op kindermishandeling zo vroeg mogelijk te signaleren.
- Wat betreft de scholing van professionals in het signaleren en handelen met betrekking tot kindermishandeling, is er volgens de regiocoördinatoren in alle sectoren vooruitgang geboekt. Er zijn meer regio's waar (een deel van de) professionals regelmatig worden geschoold.
- Er is volgens de regiocoördinatoren een toename te zien in het gebruik van een meldcode of protocol kindermishandeling door instellingen in de regio's.
- Er is volgens de regiocoördinatoren een verbetering zichtbaar in het aantal regio's waarin artsen en verpleegkundigen van de afdelingen spoedeisende hulp kinderen met een checklist screenen op de mogelijkheid van kindermishandeling. In veel regio's gebruiken zij bovendien een protocol bij een vermoeden van kindermishandeling.
- In meer regio's dan verwacht bij de startfoto, is de capaciteit van het AMK aangepast aan de eventuele toename van het aantal adviesvragen en meldingen.
- Er is volgens de regiocoördinatoren een lichte stijging te zien in het aantal regio's dat een calamiteitenplan heeft voor het geval zich (zeer) ernstige incidenten m.b.t. kindermishandeling voordoen.

- Er zijn volgens de regiocoördinatoren geen regio's meer waar de normen voor de maximale tijdsduur van de verschillende stappen in het traject van melding van kindermishandeling tot start van de uitvoering van een jeugdbeschermingsmaatregel (vanuit het traject 'Beter Beschermd') niet worden gehaald.
- Er zijn volgens de regiocoördinatoren meer regio's waar overleg plaatsvindt met de ketenpartners AMK, bureau jeugdzorg en Raad voor de Kinderbescherming over de gemelde casuïstiek.
- Er is een stijging van het aantal regio's waar de 'wrap around' aanpak (regio breed) wordt uitgevoerd volgens de regiocoördinatoren.
- Hoewel het aantal regio's nog steeds niet groot is, is er vooruitgang geboekt in het aantal regio's dat bewezen effectieve interventies beschikbaar heeft voor de behandeling van mishandelende ouders.

4. Beoordeling door de regio's van resultaten, knelpunten, continuering en borging

In de vragenlijst 'Slotrapportage Regionale aanpak kindermishandeling' is aan de regio's gevraagd een oordeel te geven over 1) de belangrijkste *resultaten* van het project, 2) de belangrijkste *knelpunten* die zich in het ontwikkelen van het project hebben voorgedaan en 3) wat er nodig is om de aanpak van kindermishandeling *'levend' te houden* in de regio. Deze vragenlijsten zijn ingevuld door de betrokken beleidsambtenaren en/of regiocoördinatoren (in onderlinge afstemming). In de volgende paragrafen presenteren wij hun antwoorden.

4.1 Beoordeling door de regio's van de resultaten van het project Regionale aanpak kindermishandeling

Vraag

Wat zijn naar uw mening de drie belangrijkste resultaten van het project Regionale aanpak kindermishandeling in uw regio?

Wij hebben de antwoorden hieronder in een aantal rubrieken gegroepeerd.

Toegenomen aandacht voor kindermishandeling

Als onderliggende stroming voor ondergenoemde resultaten benoemen veel regiocoördinatoren de toegenomen aandacht voor het fenomeen kindermishandeling en het bredere draagvlak voor een sluitende regionale aanpak. Zij zien een beweging bij zowel gemeenten als instellingen en professionals in alle sectoren, die leidt tot eensgezindheid om kindermishandeling en huiselijk geweld aan te pakken. Iedereen is bewuster en meer doordrongen van het belang van dit onderwerp en van de eigen (organisatie)taak daarin.

- Bij gemeenten en op regionaal niveau is kindermishandeling een duidelijk issue op de agenda van het jeugdbeleid geworden en er is (politiek) draagvlak. Een regiocoördinator merkt in dit verband op: gemeenten hebben het eigenaarschap op zich genomen voor de beleidsregie door aansluitend op het regionaal beleidskader RAAK een lokaal beleidsplan op te stellen en vast te laten stellen door betreffende colleges. Een andere regiocoördinator noteert als resultaat dat veel gemeenten hebben toegezegd de aanpak kindermishandeling in hun CJG-convenant te borgen.
- Ook uitvoerende organisaties onderschrijven meer dan voorheen het belang van aandacht voor dit thema. Dit leidt tot meer bereidheid om de uitvoeringsregie op zich te nemen, (bereidheid tot) samenwerking, tot het ontwikkelen van instellingsbeleid en in dat kader tot het laten scholen van hun medewerkers. Dit geldt ook voor sectoren die voorheen wat meer 'aangrenzend' waren, zoals woningcorporaties, ziekenhuizen en ambulancediensten. Zoals één van de regiocoördinatoren het benoemt: veel van de onderwerpen die bij de startfoto (aan het begin van het project) op 'rood' stonden zijn nu naar 'groen' gegaan.

Zorgcontinuüm

In totaal elf regio's benoemen resultaten op het gebied van versterking van het zorgcontinuüm (dit dus in aanvulling op de in hoofdstuk 3 beschreven Eindmeting). Om te beginnen is er door het maken van de startfoto in kaart gebracht wat er in de regio aan aanbod is in opvoed- en opgroei-ondersteuning door het hele zorgcontinuüm. Hierdoor is een beter inzicht ontstaan in de lopende initiatieven en projecten en was het mogelijk om een aanzet te maken dit meer in evenwicht te brengen en knelpunten en lacunes aan te pakken (inclusief aanbod na kindermishandeling).

Concrete resultaten die regio's als belangrijk noemen zijn:

- Verbeterde signalering als gevolg van de invoering van een protocol of meldcode met een aansluitend scholingstraject (Alkmaar).
- Door opname van een handreiking RAAK in het CJG is een redelijk sluitend systeem van opvoedingsondersteuning ontstaan: de basis is Triple P, daarnaast meer outreachende vormen van hulp, zoals Homestart en Voorzorg (Alkmaar).
- Ontwikkeling van preventie (Eigen Kracht, VoorZorg) en hulpverleningsaanbod (Den Helder).
- Multidisciplinaire aanpak vanuit ziekenhuissetting (Dordrecht).
- Aanzet naar samenwerking met partijen rond zwangerschap en geboorte, gericht op het verbeteren van pre- en perinatale voorlichting en zorg. Dit wordt in 2011 nader uitgewerkt (Gouda).
- Aandacht voor kindermishandeling vroeg in het traject; risicogroepen zwangere vrouwen -9 maanden tot 4 jaar (Helmond).
- Een campagne over positief opvoeden (Tilburg). Ook andere meer algemene bewustwordingscampagnes zijn in enkele regio's uitgevoerd. Zo heeft een regio twee RAAK-oplopen georganiseerd, waarvan één gericht op burgers en één op professionals (Den Haag). Een regio heeft een website RAAK ingesteld (Groningen) en een andere regio heeft een huis-aan-huisfolder over huiselijk geweld en kindermishandeling verspreid (Venlo).
- Structurele aandacht voor kinderen en gezinnen in risicosituaties met bijbehorende samenwerkingsafspraken op het gebied van zorgcoördinatie, Verwijsindex, hulp aan multiprobleemgezinnen (MPG-aanpak) en uitvoering Tijdelijk Huisverbod (Zaanstad).
- Daarnaast noemen diverse regio's de toegenomen ketensamenwerking tussen organisaties, die leiden tot een beter afgestemd aanbod aan gezinnen. Hierbij kan het gaan om dagelijkse briefing/casusoverleggen Huiselijk geweld en Kindermishandeling (Breda), het 'ketenbreed' werken met de *Signs of Safety* benadering (Zeeland en Breda) en samenwerkingsafspraken tussen organisaties, zoals tussen Bureau Jeugdzorg/AMK en Steunpunt Huiselijk Geweld en de hulpverleningsketen en justitiële keten in het Veiligheidshuis (meerdere regio's).

Samenwerking en verbinding

Alle regio's hebben één of meerdere verbeteringen op het gebied van samenwerking en verbinding benoemd als het belangrijkste resultaat van het project Regionale aanpak kindermishandeling. Voor de overzichtelijkheid hebben wij binnen dit thema enkele subrubrieken aangebracht.

a. Regionale protocollen, meldcode, routekaarten, samenhang verwijsindex

In het algemeen is de samenwerking bevorderd, zowel op gemeentelijk niveau als dat van uitvoerende organisaties, door het gezamenlijk ontwikkelen en vaststellen (eventueel ondertekenen) van regionale (handelings)protocollen, meldcodes, et cetera. De uitkomsten daarvan in de diverse regio's kunnen onder andere de volgende producten zijn:

- Een regionaal handelingsprotocol of meldcode, eventueel met bijbehorend convenant dat door betrokken partijen is ondertekend (in principe zijn dit altijd zowel betrokken veldpartijen over het hele continuüm, inclusief de justitiële keten, alsook gemeenten). Veel regio's hebben geïnvesteerd in een breed draagvlak voor protocol of meldcode. In enkele regio's is een al bestaand regionaal protocol geactualiseerd. De geografische reikwijdte van de protocollen is verschillend: van stedelijk (bijvoorbeeld Den Haag) tot regionaal (Westelijke Mijnstreek) of provinciaal (bijvoorbeeld Noord-Holland – zes RAAK regio's – en Friesland).
- In enkele regio's heeft dit inmiddels de vorm van een digitaal regionaal handelingsprotocol. Dit kan zijn als onderdeel van een digitaal handboek CJG (ZorgOog Flevoland), waarbij doorontwikkeling naar volwassenen- en ouderenmishandeling mogelijk is. Een andere ontwikkeling in dit verband is die van www.handelingsprotocol.nl dat in de gemeente Utrecht is ontwikkeld en geïmplementeerd in het hele primair onderwijs van de gemeente.
- Beslisbomen voor 1e en 2e lijns professionals (Amsterdam).
- Routekaarten voor professionals, als onderdeel van handelingsprotocol of meldcode (Enschede).
- Samenhang met de verwijzindex is veelal een expliciet onderdeel.

b. Aanpak van kindermishandeling geïntegreerd en geborgd in bredere ontwikkeling CJG, zorgnetwerken en aanpak huiselijk geweld

Enkele specifieke resultaten zijn:

- Veel regiocoördinatoren noemen als resultaat een integrale benadering van kindermishandeling binnen het CJG, lokale zorgnetwerken en de aanpak huiselijk geweld. Deze zijn te beschouwen als met elkaar verbonden ketens. Bovendien wordt deze koppeling – met name ontwikkeling en beleidskaders van CJG en huiselijk geweld – gezien als een onmisbare stap naar de borging van de aanpak van kindermishandeling. Alle regiocoördinatoren hebben vanaf het begin ingezet op versterking van en aansluiting op bestaande ontwikkelingen en structuren. Het creëren van draagvlak met het oog op borging was daarbij een leidend principe.
- Enkele regio's besteden expliciet aandacht aan het jaarlijks genereren van beleids- en stuurinformatie over huiselijk geweld en kindermishandeling op gemeenteniveau.
- Een bijzondere vorm in dit verband is de ontwikkeling van het spel 'Is jouw CJG geRAAKt?', een speelse methodiek om de aanpak kindermishandeling binnen het CJG in te voeren.

c. Samenwerking op uitvoerend niveau

Zoals hierboven al genoemd onder de paragraaf 'Zorgcontinuüm' richten veel van de inspanningen ter verbetering van samenwerking zich direct op het niveau van hulp aan gezinnen en kinderen. Diverse regio's hebben geïnvesteerd in betere werk- en samenwerkingsafspraken tussen instellingen. Dit betreft met name afspraken tussen Bureau Jeugdzorg/AMK en het Steunpunt huiselijk geweld, maar kan ook netwerken en kortere lijnen tussen andere ketenpartners betreffen. Een enkele regio noemt dat in dit verband een forse toename is vastgesteld van het aantal adviesvragen en consultaties bij het AMK.

d. Aandachtfunctionarissen

Enkele regio's, waaronder alle zes regio's van Noord-Holland, noemen als belangrijk resultaat dat een geschoold netwerk van aandachtfunctionarissen kindermishandeling is gecreëerd, door het hele zorgcontinuüm (onderwijs, zorg, welzijn, kinderopvang, et cetera) inclusief politie.

Scholing

Alle regio's hebben fors geïnvesteerd in het ontwikkelen en uitvoeren van scholing van professionals. Dit wordt dan ook door alle regiocoördinatoren als een belangrijk resultaat benoemd. De context en de vorm waarin deze scholingen worden aangeboden, alsook de bereikte doelgroepen, variëren tussen regio's. Enkele voorbeelden:

- Een regio noemt een integraal scholingsplan RAAK/CJG/Huiselijk geweld voor alle professionals in de hele regio. Hierbij gaat het om een het bevorderen van een eenduidige visie op gebruik Meldcode/VIR, handelingsprotocol, instrumenten, et cetera.).
- Andere regio's richten zich specifiek op het thema kindermishandeling, waarbij het gaat om kennis en basisvaardigheden voor signaleren en melden. Doelgroepen kunnen hier zijn: peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, primair onderwijs, huisartsen, ziekenhuizen.
- Weer andere regio's richten zich op trainingen voor aandachtsfunctionarissen kindermishandeling. Hierbij gaat het om taken van deze functionarissen, zoals bijvoorbeeld interne scholing en het ontwikkelen van organisatiegerichte meldcodes.
- Voor een bredere toerusting van organisaties heeft JSO in Zuid-Holland het Servicepunt Haaglanden opgezet voor informatie en advies, uitvoeren van quick scans, hulp bij de ontwikkeling van organisatiespecifieke meldcodes, advies rond scholing, monitoring van het implementatieproces op regionaal/gemeentelijk niveau.
- In enkel regio's zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd over de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Hier werden professionals uit alle geledingen in de regio geïnformeerd over de komst van de wet meldcode en de eisen en taken die daarmee verband houden.

4.2 Beoordeling van knelpunten in het ontwikkelen van een Regionale aanpak van kindermishandeling

Vraag

Wat waren naar uw mening de drie belangrijkste knelpunten in het ontwikkelen van een Regionale aanpak kindermishandeling in uw regio?

De regio's hebben een groot aantal knelpunten benoemd in het ontwikkelen van een Regionale aanpak kindermishandeling in hun regio. Wij hebben deze hieronder thematisch gerubriceerd.

Lacunes in het zorgcontinuüm, ketenstelsel en vaardigheden professionals

Als lacune in het zorgcontinuüm – waaraan dus in het project Regionale aanpak kindermishandeling de nodige aandacht en energie besteed moest worden - noemen regio's dat bij aanvang van het project het vermogen van veel professionals om (dreigende) kindermishandeling te signaleren en adequaat te handelen nog tekort schoot. Daarnaast bleek het systeemgericht werken (één gezin één plan) en afstemming tussen organisaties en hulpverleners nog niet overal gebruikelijk, met name de ketensamenwerking tussen de justitiële keten en de hulpverleningsketen.

In het project Regionale aanpak kindermishandeling maakten de afgebakende tijdsduur en financiële middelen keuzes onvermijdelijk. In de meeste regio's is gekozen voor aansluiting bij in gang zijnde ontwikkelingen rond het CJG en de aanpak van huiselijk geweld. Door de nadruk op CJG-ontwikkeling is het accent gelegd bij preventie. Specifieke interventies na kindermishandeling hebben hierdoor

minder aandacht gekregen. Bij aanhaking in de infrastructuur van de aanpak van huiselijk geweld blijft aandacht nodig voor de focus op het kind en de aanpak van *kindermishandeling*.

Wat betreft het zorgaanbod na kindermishandeling noemen vijf regio's als knelpunt dat er in het algemeen een gebrek aan capaciteit en beschikbaarheid van zorgaanbod is, in het bijzonder voor kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling en (als getuige van) huiselijk geweld.

Een regiocoördinator merkt hierover nog specifiek op: *'Met de wijziging van de AWBZ financiering dreigen de preventie en dienstverleningstaken van de GGZ kinderen en jeugd niet meer bekostigd te kunnen worden. Het is nog onduidelijk of deze binnen de WMO gedekt worden. Hiermee komt de consultatiefunctie van de GGZ Kinderen en Jeugd/het Psychotraumacentrum in gevaar. Voor een goede ketenzorg is deze functie van essentieel belang.'*

Tijd, capaciteit en financiën

Ongeveer de helft van alle regio's noemen knelpunten op het gebied van tijd, financiën en menskracht (bij gemeente en uitvoeringsorganisaties).

Tijd

Veel regio's vonden de tijd voor de uitvoering van dit project – in de praktijk voor de meeste gemeenten hooguit zo'n 2,5, jaar – te kort. In de woorden van een regiocoördinator: *'Het bleek een giga-klus!*' Als belangrijkste factoren werden o.a. genoemd (op een aantal daarvan zullen wij hieronder dieper ingaan):

- De zeer brede scope van het project;
- De relatief bescheiden aanstelling fte per regiocoördinator;
- De vaak omvangrijke regio's met veel onderlinge verschillen;
- De vele landelijke, regionale en lokale ontwikkelingen waarbij moest worden aangesloten; Veel tijd gaat naar individuele benadering om doelgroepen te bereiken (bijvoorbeeld kinderopvangorganisaties, basisonderwijs) door het gemis van goed georganiseerde overlegstructuren;
- De lange tijd die het kost om draagvlak te verwerven, goede initiatieven en processen op meerdere niveaus en met meerdere partners voor te bereiden (met onder meer een startfoto en het maken van een gezamenlijk werkplan), daadwerkelijk op te starten, te implementeren en structureel te borgen.

In de woorden van een regiocoördinator: *'Heel veel partners en betrokken organisaties en heel veel te doen.'* Een andere regiocoördinator: *'RAAK kost tijd: veel processen die in de RAAK-periode gepland stonden vergen meer tijd dan beschikbaar is. Voordat het onderwerp daadwerkelijk is binnengekomen, geland, geadopteerd en tot verantwoordelijkheid is gemaakt is de periode van RAAK al vrijwel voorbij. Samenwerkingsafspraken, structurele deskundigheidsbevordering, et cetera moeten dan vaak nog permanent worden ingebed. Kortom: een lange adem is nodig.'*; *'De tijd die dit kost aan voortdurende investering van de regiocoördinator is onderschat.'*

Financiën

Wat betreft financiën werd als knelpunt genoemd dat in meerdere regio's de uitvoering van actiepunten stagneerde door gebrek aan financiën of bezuinigingen bij gemeenten. Hierdoor werd de uitvoering van scholingsplannen kwetsbaarder, is er beperkt budget voor nieuwe ontwikkelingen of de inzet van effectieve methoden (zoals Samen Starten, VoorZorg en Triple P of Platform Eergerelateerd

Geweld), zijn er onvoldoende lokale middelen voor versterking van het preventief aanbod. Deze beperkingen boden volgens een aantal regio's ook weinig ruimte voor de regiocoördinator om als stevige aanjager te laten fungeren.

Brede scope leidde tot moeilijke keuzes en uitvoeringsproblemen

De aanpak van kindermishandeling vraagt een aanpak op vele niveaus. Een brede scope is nodig ten aanzien van zowel het hele zorgcontinuüm (het 'wat' van de aanpak: interventies, instrumenten en werkwijzen) als de vraag wie verantwoordelijk is voor deze aanpak en op welke manier ('wie' en 'hoe'). Deze brede scope heeft in de praktijk echter ook voor de nodige hoofdbrekens en uitvoeringsproblemen gezorgd.

Omvangrijk en divers

Een eerste aspect is de afgrenzing van het project en de te ondernemen activiteiten. Tot hoever reikt de aanpak kindermishandeling wat betreft inhoud en bereik? Sommige regio's waren van mening dat het gehele zorgcontinuüm rond het thema kindermishandeling een te groot aantal zeer diverse bijbehorende partijen en sectoren bestrijkt om dit netwerk in z'n totaal in beweging te brengen. Men ondervond soms dat het project te omvangrijk was en doelgroepen te divers. Bovendien hadden zij met een deel van de doelgroepen vanuit de eigen setting normaliter geen contact, waardoor zij niet konden terugvallen op het eigen aanwezige netwerk. De op het zorgcontinuüm gebaseerde vragenlijst van de startfoto leidde soms ook tot het gevoel door de bomen het bos niet meer te zien.

Hierbij werd door enkele regio's als knelpunt ervaren dat in het kader van het project Regionale aanpak kindermishandeling te weinig, ook landelijk, was vastgesteld wat de rol en verantwoordelijkheden van de vele betrokken uitvoerende organisaties en van de gemeente zou kunnen en moeten zijn. Voor het gemeentelijk niveau was de taakverdeling tussen de diverse afdelingen en bestuurders niet altijd duidelijk en was het voor de coördinator soms moeilijk kiezen tussen aansluiten bij de afdeling zorg of de afdeling jeugd van de gemeente.

Aansluiten bij lopende ontwikkelingen

Een tweede aspect van de brede scope is dat moest worden aangesloten bij vele en diverse al lopende grote ontwikkelingen in de lokale zorgstructuur, waar de inzet van verschillende instellingen wordt gevraagd, zoals het CJG, Verwijsindex, Elektronisch dossier JGZ, inrichting van het aanbod Opvoeden en opgroei-ondersteuning, aanpak Huiselijk geweld, stelselherziening jeugdzorg, et cetera. Voor de regiocoördinator was het niet altijd eenvoudig om de – gezien de beperkte tijd noodzakelijke – keuze te maken waar hij of zij bij moest aansluiten. Bijvoorbeeld (meer) aansluiten bij CJG-ontwikkeling of bij de ontwikkeling van de aanpak huiselijk geweld of beide.

Veel betrokken organisaties en beleidsniveaus

Een derde aspect van de brede scope is dat er vele organisaties en (gemeentelijke) beleidsniveaus betrokken zijn. Dit bracht enkele problemen met zich mee:

- 1 Allereerst bestond het risico van verschillen in visie, doel en taal tussen de verschillende partners, met alle gevolgen voor mogelijke miscommunicatie. Eén van de vragen waar elke regiocoördinator dan ook mee te maken had was: hoe informeer je iedereen tijdig en to-the-point? Een andere vraag: hoe breng je een koppeling met en tussen verschillende disciplines tot stand?

- 2 Ten tweede was een probleem voor de regiocoördinatoren dat zij te maken kregen met organisaties en gemeenten die andere en verschillende prioriteiten en belangen hadden. Zoals één van de coördinatoren het verwoordt: *‘De ambities van RAAK liepen niet gelijk met de ambities die van een aantal gemeenten.’* Enkele andere opmerkingen van regiocoördinatoren: *‘Dit is een grote regio met veel verschillende partners, ieder met hun eigen belang.’*, *‘Organisaties bepalen hun eigen beleid en dus ook de prioritering van kindermishandeling’*, *‘Organisatiebelangen: voor een goede aanpak van kindermishandeling moeten deze worden overstegen en dat is niet eenvoudig! Heeft met tal van zaken te maken: personeelsbelangen, subsidiebelangen, subsidiestructuren, marktwerking, et cetera.’* Sommige regio’s noemen daarnaast gebrekkige samenwerking tussen de verschillende organisaties, met name onderwijs en jeugdzorg.
- 3 In de veelheid van instellingen en structuren was het soms moeilijk de weg te vinden naar de goede persoon of organisatie. Zo werden regio’s in de loop van het project geconfronteerd met gemeentelijke of regionale herindelingen of ‘knippen’, omdat men te maken had met verschillende partners. Zo werd tijdens de projectperiode een tweedeling aangebracht in de regio Noord- en Midden Limburg (Venlo) en de regio Maastricht werd opgeknipt in Maastricht-Heuvelland en Westelijke Mijnstreek. Dit vergde ook weer een dubbele investering wat betreft de uitvoering van het project. Of de coördinator had een zeer groot en divers werkgebied, bijvoorbeeld in Friesland (centrum-gemeente Leeuwarden) moesten 31 gemeenten geïnformeerd en betrokken worden. Soortgelijke problemen speelden ook in veel andere regio’s (o.a. Arnhem, Haarlem, Nijmegen en Zwolle).
- 4 Ten vierde was een niet onbelangrijk probleem dat volgens een aantal regio’s veel instellingen zich door de veelheid van ontwikkelingen op het terrein van de jeugd al duidelijk overvraagd voelden. Zoals een coördinator het verwoordt: *‘De enorme hoeveelheid veranderingen vanuit de overheid die over het jeugdterrein zijn uitgestort de afgelopen jaren, maken dat organisaties zich overvraagd en overbelast voelen.’* Bij zowel gemeenteambtenaren als medewerkers van instellingen hoorden zij de verzuchting: *‘We willen wel een bijdrage aan RAK leveren, maar we moeten al zo veel!’*
- 5 In een aantal gevallen heeft de bovenstaande problematiek ertoe geleid dat bepaalde instellingen of sectoren duidelijk terughoudend zijn geweest in de medewerking aan het project Regionale aanpak kindermishandeling. Regio’s noemen hier met name het onderwijsveld en in mindere mate huisartsen en de GGZ sector. Zes regio’s merken op dat het soms moeilijk was het onderwijs te betrekken en te doordringen van de noodzaak van scholing en implementatie van een protocol Kindermishandeling binnen de eigen schoolmuren. Hierbij speelde de ervaren belasting ten aanzien van zorgtaken en investering in deskundigheidsbevordering een grote rol. Het onderwijs heeft al ‘veel op het bordje’ en kan moeilijk tijd vrijmaken voor scholingsbijeenkomsten en implementatie meldcode. Een regio merkt op: *‘Scholen kennen een zeer complexe structuur die veelal afwijkt van andere (zorg)structuren in de regio, waardoor ze moeilijk benaderbaar zijn. Er moet veel tijd worden geïnvesteerd in het leggen van contacten via diverse WSNS (Weer Samen Naar School)/bestuurlijke verbanden.’* Overigens is het in een aantal regio’s wel degelijk gelukt het onderwijs te betrekken, zoals elders in dit rapport wordt beschreven. Over de GGZ sector meldt een regiocoördinator: *‘De GGZ Volwassenenzorg lijkt op landelijk niveau nog niet klaar voor het opnemen van de notie dat hun patiënten wellicht kinderen hebben en dat het ziektebeeld van hun patiënten een vorm van mishandeling kan impliceren. Hierop zijn regionaal voorzichtige stappen gezet maar er kan landelijk nog veel meer gebeuren.’*

Een vierde aspect dat het moeilijk maakte om in de hierboven geschetste complexe omgeving van vele ontwikkelingen, organisaties, belangen en prioriteiten te opereren was dat een aantal coördinatoren het gevoel had weinig instrumenten in handen te hebben om invloed uit te oefenen. Zoals een regio het verwoordt: *‘RAAK moest het vooral hebben van de overtuigingskracht van de regiocoördinator. Er waren verder geen machtsmiddelen.’*

Continuïteit en borging

In enkele regio's is er sprake geweest van (onvoorziene) wisseling van regiocoördinator halverwege het project. Dit bracht veel vertraging in de voortgang met zich mee. Dit wordt door vier regio's als knelpunt genoemd. Daarnaast noemt een regiocoördinator gebrek aan continuïteit in de ambtelijke en bestuurlijke bezetting, waardoor het punt opnieuw op de agenda moest worden gezet.

Vier regiocoördinatoren voorzien dat de borging en het 'op de bestuurlijke en politieke agenda houden' lastig zal zijn.

Tempoverschillen

De wens aan te sluiten bij zowel de CJG ontwikkeling als de ontwikkeling van de aanpak van huiselijk geweld, hoe begrijpelijk ook, bracht ook problemen met zich mee. Wat betreft de CJG ontwikkeling maakten vier coördinatoren de opmerking dat juist omdat CJG's vaak nog volop in ontwikkeling waren, hier soms moeilijk op aan te sluiten was. Er waren niet zelden ook binnen één regio ook tempoverschillen tussen CJG's onderling. Hetzelfde probleem speelde in enkele regio's wat betreft de ontwikkeling van de aanpak van huiselijk geweld en de aansluiting/inbedding van de aanpak kindermishandeling.

Een volgende kwestie waarbij er sprake was van verschil in tempo en niet-aansluitende ontwikkeling betrof het traject van een wettelijk verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Enkele coördinatoren merken op dat als de wet meldcode al voor het eind van 2010 van kracht was geworden, dit hun werk als RAAK coördinator veel duidelijker en effectiever had gemaakt. De vertraging van het wettelijk kader van de meldcode (naar verwachting van kracht in 2011) maakte achteroverleunen van instellingen mogelijk. Dit zal naar verwachting nog injectie nodig hebben op het moment dat de meldcode wordt ingevoerd. Wat dit betreft vindt een aantal coördinatoren het jammer dat zij hun werk moeten beëindigen nog vóór de invoering van de wet een feit is.

4.3 Beoordeling van continuering en borging na 2010

Vraag:

Wordt de regionale stuurgroep na 2010 gecontinueerd en/of wordt de aanpak van kindermishandeling zichtbaar ondergebracht bij een regionale stuurgroep?

	Aantal	%
Ja	36	97,3
Nee	0	0
Gegevens onbekend	1	2,7
Totaal	37	100

Uit deze tabel blijkt dat in bijna alle regio's een regionale stuurgroep wordt gecontinueerd en/of de regionale aanpak kindermishandeling zichtbaar bij een stuurgroep wordt ondergebracht.

Vraag:

Lopen de werkzaamheden van de regiocoördinator regionale aanpak kindermishandeling nog door na 2010?

	Aantal	%
Ja, er is nog een regiocoördinator RAK aangesteld na 2010	26	70,3
Ja, de werkzaamheden zijn bij iemand anders ondergebracht	5	13,5
Nee	6	16,2
Gegevens onbekend	-	-
Totaal	37	100

Uit deze tabel blijkt dat in ruim 70% van de regio's nog een regiocoördinator is aangesteld na 2010, terwijl diens werkzaamheden in ruim 13% van de gevallen bij een ander zijn ondergebracht (zie hieronder). In ruim 16% van de gevallen worden de werkzaamheden van de regiocoördinator na 2010 niet meer gecontinueerd.

Zie voor een meer gedetailleerde toelichting op de bovengenoemde cijfers ook Bijlage 2: Continuering na 2010.

4.4 Het 'levend houden' van de Regionale aanpak van kindermishandeling

Vraag:

Wat is er naar uw mening nodig om de aanpak van kindermishandeling in uw regio 'levend' te houden in uw regio? Noem de drie belangrijkste punten.

Ook op deze vraag hebben de regio's een groot aantal verschillende antwoorden gegeven. Wij hebben deze als volgt samengevat.

Het 'levend houden' van de Regionale aanpak van kindermishandeling zal moeten plaatsvinden op verschillende niveaus:

- 1 Op gemeenteniveau: sturing en regie.
- 2 Op beleids- en uitvoeringsniveau tussen ketenpartners onderling, bijvoorbeeld bij partners in het CJG, in de aanpak van Huiselijk Geweld en de keten politie-justitie-hulpverlening (bijvoorbeeld in het Veiligheidshuis), et cetera.
- 3 Op beleids- en uitvoeringsniveau binnen instellingen, door aandachtfunctionarissen kindermishandeling.

Rol gemeente: sturing en regie

Blijvende commitment van bestuurders is nodig. In bepaalde regio's hebben ook provinciale lagen hierin een leidende rol (bijvoorbeeld Zeeland).

Bestuurlijke borging kan vorm krijgen door continuering van de gemeentelijke of regionale stuurgroep, c.q. inbedding in stuurgroep Huiselijk Geweld, stuurgroep Gezondheidszorg of stuurgroep Jeugd-beleid. De twee meest voor de hand liggende beleidsterreinen waarbinnen borging kan plaatsvinden zijn die van Jeugd en Huiselijk Geweld. Het onderwerp kindermishandeling hoort als vast punt op de beleidsagenda's van beide terreinen. Met in praktische zin inbedding in de afspraken over de ontwikkeling van CJG en het steunpunt huiselijk geweld.

Ambtelijke borging is er bij voorkeur door een ambtenaar die aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling specifiek in zijn/haar portefeuille heeft en daarbij ook periodiek de voortgang op dit beleidsterrein evalueert.

Tussen ketenpartners

Coördinator

Belangrijk hierin is een figuur die een aanjaagfunctie vervult, vergelijkbaar met (een lichtere vorm van) de regiocoördinator in het project Regionale aanpak kindermishandeling. Dit kan ook een combinatiefunctie zijn met de coördinator huiselijk geweld. Deze ‘animator’ kan op verschillende plekken zijn ondergebracht, bijvoorbeeld de gemeente (beleidsmedewerker huiselijk geweld of jeugd), maar ook bij een Steunpunt Huiselijk Geweld of GGD. Deze persoon kan ook fungeren als aanjager van het netwerk van aandachtsfunctionarissen kindermishandeling (zie hieronder). De persoon zou vanuit een neutrale positie, organisatie overstijgend moeten opereren ter motivatie en ondersteuning van partners en moeten zorgen voor verbinding, eenheid en aansluiting. Ook de balans tussen vraag en aanbod bewaken en voldoende inzet en deskundigheid bevorderen.

Samenwerkingsafspraken

Samenwerkingsafspraken moeten goed worden vastgelegd en geborgd in een convenant of regionaal handelingsprotocol, gekoppeld aan de implementatie van de verplichte meldcode. Afspraken moeten ook worden opgenomen in regionale (digitale) routekaarten. Dit alles om te voorkomen dat (gemelde) gezinnen tussen wal en schip vallen.

Deze samenwerkingsafspraken moeten ook worden gekoppeld aan afspraken rond CJG, aanpak Huiselijk Geweld, verwijsindex, EKD, Veiligheidshuis, samenwerking AMK/SHG, et cetera. En aan de taken die gemeenten in het kader van de stelselherziening gaan krijgen op het gebied van de jeugdzorg. Ook is versterking van de brugfunctie tussen het meer beleidsmatige en bestuurlijke SHG en het meer uitvoerende CJG wenselijk. Belangrijk in dit verband is om bij professionals en instellingen niet alleen instellingsverantwoordelijkheid te stimuleren, maar juist ook een gezamenlijke ketenverantwoordelijkheid voor handelen bij kindermishandeling.

Binnen instellingen

Aandachtsfunctionarissen kindermishandeling

Bijna de helft van alle regio's noemt als suggestie het aanstellen van permanente aandachtsfunctionarissen kindermishandeling binnen instellingen. Deze kunnen als trekkers de aandacht binnen de instellingen (inclusief het onderwijs) vasthouden. Eventueel in een gecombineerde functie als aandachtsfunctionaris huiselijk geweld/kindermishandeling.

En deze vervolgens, in nauwe samenwerking met de regiocoördinator HG/ KM, bijeenbrengen in regionale pools, netwerken of kenniskringen, die tenminste jaarlijks bijeengeroepen zullen worden. Hieraan moet ook scholing en inter-/supervisie gekoppeld worden met ondersteuning en nauwe betrokkenheid van het AMK, zodat aandachtsfunctionarissen gevoed blijven worden met kennis en praktische uitvoeringstips.

Aandacht en financiële middelen voor scholing van professionals

Voldoende financiële middelen zijn nodig, zowel voor uitvoerende taken en implementatie van interventies als voor scholing en deskundigheidsbevordering.

Een heel praktische manier om de sturende rol van de gemeente vorm te geven is door aandacht voor (scholing t.a.v.) kindermishandeling op te nemen in gemeentelijke subsidiebeschikkingen.

In het algemeen pleiten veel regio's voor continuering en uitbreiding van structurele scholing en deskundigheidsbevordering, ook wat betreft bereikte doelgroepen. Belangrijke thema's daarin zijn vroegsignalering en het adequaat toepassen van de meldcode. Hiervoor zouden ook meer financiële middelen vanuit rijk en gemeenten beschikbaar moeten komen.

Scholing voor professionals zou ook moeten plaatsvinden door coaching op de werkvloer.

Aandacht voor preventieve voorlichting

Wat betreft het borgen van aandacht voor preventie van kindermishandeling is het raadzaam aan te sluiten bij voorlichting en informatie door het CJG inzake positief opvoeden. CJG's zouden een rol moeten spelen in de preventieve voorlichting aan burgers en vrijwilligers over kindermishandeling en huiselijk geweld.

Landelijk

Op landelijk niveau vinden regio's de volgende zaken van belang:

- Snel invoeren van de verplichte meldcode en het bevorderen van een duidelijk en financieel haalbaar scholingskader daaromheen. De wettelijk verplichte meldcode als onmisbaar kader moet zo spoedig mogelijk moet worden ingevoerd, dit wordt door veel regio's gezien als een belangrijke voorwaarde voor borging.
- De Inspecties GZ, Onderwijs en Jeugdzorg moeten intensief toezien op naleving van de wet meldcode.
- Landelijk aandacht blijven vragen voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is nodig: bijvoorbeeld door landelijke ondersteuning, jaarlijkse landelijke of regionale congressen.

4.5 Samenvatting

Resultaten

- Als onderliggende stroming voor resultaten noemen veel regio's de toegenomen aandacht voor het fenomeen kindermishandeling en het bredere draagvlak voor een sluitende regionale aanpak. Zij zien een beweging bij zowel gemeenten als instellingen en professionals in alle sectoren, die leidt tot eensgezindheid om kindermishandeling en huiselijk geweld aan te pakken.
- Om te beginnen is door het maken van de startfoto in kaart gebracht wat er in de regio aan aanbod is in opvoed- en opgroei-ondersteuning door het hele zorgcontinuüm. Hierdoor is een beter inzicht ontstaan in de lopende initiatieven en projecten en was het mogelijk om een aanzet te maken dit meer in evenwicht te brengen en knelpunten en lacunes aan te pakken (inclusief aanbod na kindermishandeling).
- In het algemeen is de samenwerking bevorderd, zowel op gemeentelijk niveau als op dat van uitvoerende organisaties, door het gezamenlijk ontwikkelen en vaststellen (eventueel ondertekenen) van regionale (handelings)protocollen, meldcodes, et cetera.
- Veel regio's noemen als resultaat een integrale benadering van kindermishandeling binnen het CJG, lokale zorgnetwerken en de aanpak van huiselijk geweld.
- Alle regio's hebben fors geïnvesteerd in het ontwikkelen en uitvoeren van scholing van professionals. Dit wordt dan ook door alle regiocoördinatoren als een belangrijk resultaat benoemd. De

context en de vorm waarin deze scholingen worden aangeboden, alsook de bereikte doelgroepen, variëren tussen regio's.

Knelpunten

- De aanpak van kindermishandeling vraagt een aanpak op vele niveaus. Deze brede scope is nodig, maar heeft in de praktijk ook voor de nodige hoofdbreken en uitvoeringsproblemen gezorgd.
- De wens aan te sluiten bij diverse landelijke en lokale ontwikkelingstrajecten - zoals de CJG-ontwikkeling, de ontwikkeling van de aanpak van huiselijk geweld, de ontwikkeling van een Verwijsindex en het traject van een wettelijk verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling - hoe begrijpelijk en gewenst ook, bracht ook door de onderlinge tempoverschillen, problemen met zich mee in het vasthouden van het 'eigen tempo'.
- Ongeveer de helft van alle regio's noemt knelpunten op het gebied van tijd, financiën en menskracht (bij gemeente en uitvoeringsorganisaties).
- In enkele regio's is er sprake geweest van (onvoorziene) wisseling van regiocoördinator halverwege het project. Dit bracht veel vertraging in de voortgang met zich mee.
- Het vermogen van veel professionals om (dreigende) kindermishandeling te signaleren en adequaat te handelen vraagt voortdurend aandacht.

Borging en continuering

- In praktisch alle regio's zal na 2011 een regionale stuurgroep worden gecontinueerd en/of wordt de regionale aanpak kindermishandeling zichtbaar bij een regionale stuurgroep ondergebracht.
- In ruim 70% van de regio's is (tijdelijk) nog een regiocoördinator aangesteld na 2010. Diens werkzaamheden zijn in ruim 13% van de gevallen bij een ander ondergebracht.
- Het 'levend houden' van de Regionale aanpak van kindermishandeling zal volgens de regio's moeten plaatsvinden op verschillende niveaus:
 - a. Op gemeenteniveau (bestuurlijke en ambtelijke regie).
 - b. Op beleids- en uitvoeringsniveau tussen ketenpartners onderling, bij partners in het CJG, in de aanpak van huiselijk geweld, en in de keten politie-justitie-hulpverlening (in het Veiligheids-huis), et cetera.
 - c. Op beleids- en uitvoeringsniveau binnen instellingen, bijvoorbeeld door aandachtfunctionarissen kindermishandeling.

5. Tot slot

Wat heeft het opgeleverd?

In dit slothoofdstuk blikken we nog één keer kort terug en vooruit. Het project ter ondersteuning van de landelijke implementatie van de Regionale aanpak van kindermishandeling liep vanaf mei 2008 en is formeel per 31 december 2010 afgerond. Een mijlpaal is bereikt: de landelijke invoering van de regionale randvoorwaarden en de uitvoering van de regionale plannen. Op 14 februari 2011 is een slotcongres gehouden, met de titel: *Verder met de Regionale aanpak*. Die titel geeft aan dat de afronding van de Regionale aanpak van kindermishandeling meteen ook een markeringspunt is voor de toekomst. Want al is de aandacht voor kindermishandeling toegenomen en de aanpak verbeterd, kindermishandeling stopt niet per 2011.

Alle regio's hebben een traject doorlopen met de volgende mijlpalen:

- Intentieverklaring van regionale bestuurders en ketenpartners
- Aanstelling regiocoördinator
- Startfoto
- Regionaal werkplan
- Regionaal handelingsprotocol
- Regionaal scholingsplan
- Eindfoto

Deze eindrapportage beschrijft de laatste ontwikkelingen en laatste stand van zaken over dit project. De eindrapportage toont een gestage voortgang in de procesmijlpalen. De voortgang die in de vier halfjaarlijkse rapportages over de hele projectperiode werd geconstateerd, zet door in de laatste maanden van 2010. Alle 37 regio's zijn erin geslaagd, vanuit een gedegen projectstructuur en dankzij de inzet van een regiocoördinator, een regionale uitgangsanalyse (startfoto) te maken en een regionaal werkplan te formuleren met activiteiten op het gebied van het zorgcontinuüm, scholing en regionale samenwerkingsafspraken.

De enige uitzondering daarop is regio Nijmegen, die aanzienlijk later dan de andere regio's is gestart en zijn werkplan in het eerste kwartaal van 2011 gereed zal hebben. Deze regio zal overigens tot eind 2012 de activiteiten voortzetten en dus wel het volledige traject ten uitvoer brengen.

Op één regio na (Haarlem) hebben alle regio's hun regionale scholingsplan in uitvoering genomen. Van de 37 regio's zijn er 29 in geslaagd te komen tot een volledige (bestuurlijke) goedkeuring en tenuitvoerbrenging van een regionale handelingsprotocol. Daarnaast zullen nog eens zeven regio's medio 2011 een regionaal handelingsprotocol gereed hebben en zal één regio (Nijmegen) dit naar verwachting in 2012 gereed hebben.

Kortom het project Regionale aanpak kindermishandeling is een wapenfeit in alle regio's, met de kanttekening dat Nijmegen een verlaat traject doorloopt tot in 2012, dat één regio het regionale scholingsplan in 2011 voltooit en dat voor een tiental regio's de definitieve voltooiing van de regionale hande-

lingsprotocollen nog gaande is in het voorjaar van 2011. Alle betreffende gemeenten (inclusief die met enige vertraging) hebben zich uitdrukkelijk gecommitteerd aan de realisatie van alle mijlpalen.

Bijlage 1 toont de behaalde procesmijlpalen voor alle regio's per december 2010.

De landelijke invoering van de Regionale aanpak kindermishandeling is een feit. Eén van de kernpunten van het landelijke actieplan, namelijk het landelijk implementeren van een aanpak die in vier proefregio's was ontwikkeld, is hiermee gerealiseerd. In alle regio's werken instellingen en professionals aan een samenhangende en effectieve aanpak van kindermishandeling. Nu is het tijd om door te gaan met een aanpak voor de lange termijn.

Door de regio's aanbevolen activiteiten

In hoofdstuk 4 (paragraaf 4.4) is beschreven wat de regio's zelf nodig vinden om de Regionale aanpak van kindermishandeling 'levend' te houden. Het in bijlage 3 beschreven overzicht van door de regio's aanbevolen activiteiten laat zien dat vele inspirerende regionale initiatieven zijn ontstaan. Een ordening van deze activiteiten is gemaakt onder twee rubrieken: 1. Acties ter verbetering van het zorgcontinuüm en professioneel handelen en 2. Acties ter verbetering van beleid en samenwerking. De door de regio's aanbevolen activiteiten zijn op regioniveau en in regio-overstijgende uitwisselingsbijeenkomsten aan het veld aangeboden. Het Nederlands Jeugdinstituut heeft gedurende het project beschrijvingen van de regionale activiteiten steeds verzameld en beschikbaar gemaakt via de website www.aanpakkindermishandeling.nl en nieuwsbrieven. Uitwisseling van deze activiteiten vindt nog steeds plaats tussen de regio's, mede met het oog op een eventuele landelijke uitrol van activiteiten die zich daar voor lenen. Zo zijn er voorbereidingen gaande om meer te doen met regionaal ontwikkelde digitale handelingsprotocollen (zoals in Utrecht en Almere), met (zoals in Rotterdam) het tekenen van een convenant Meldcode door lokale en regionale opleidingen (HBO's, Pabo's, Universiteiten, et cetera), om de zorgformulieren van de politie aan te passen (kindermishandeling erin) alsmede de formulieren huisverbod Huiselijk Geweld (politie) en de oproep om per gemeente – zoals in Rotterdam en Capelle aan den IJssel – in de algemene subsidievoorwaarden op te nemen bij alle beschikkingen dat de subsidiënt aantoonbaar een protocol kindermishandeling en deskundigheidsbevordering ten aanzien van kindermishandeling heeft ingevoerd.

Andere activiteiten die in meerdere regio's op belangstelling kunnen rekenen:

- Scholing die zich niet alleen richt op uitvoerend werkers, maar meer gebruik maakt van een werkwijze via een train-de-trainer methode. Hierdoor ontstaat een vorm van deskundigheidsbevordering die over langere tijd, goedkoper en met meer draagvlak binnen organisaties kan plaatsvinden. Scholing van aandachtsfunctionarissen sluit hierbij aan. Tezamen met de e-learning scholingsmodules die door Augeo worden ontwikkeld, kan dit mogelijk een oplossing bieden voor het meermalen geconstateerde knelpunt van beperkte tijd en budgetten voor scholing bij uitvoerende organisaties.
- In enkele regio's vinden interessante ontwikkelingen plaats op het gebied van preventieve interventies, signalering, screening en risicotaxatie. In (kwantitatief) mindere mate geldt dit ook voor zorgaanbod na kindermishandeling. Het platform van de regiocoördinatoren is een vruchtbare plaats gebleken voor het uitwisselen van ervaringen op deze thema's.
- Duidelijk is dat veel regio's bezig zijn met het zo goed mogelijk willen borgen van hetgeen bereikt is en het voorbereiden van nog te ondernemen acties. Op dit vlak zijn ook goede initiatieven te zien, zoals het oprichten van een servicepunt Haaglanden of het door een wethouder instellen van

een 'Raak-proof prijs'. Ook zien we dat veel regio's volop aandacht besteden aan het inbedden en aansluiten van de regionale aanpak kindermishandeling bij bredere structuren en ontwikkelingen, zoals de CJG-ontwikkeling, aanpak huiselijk geweld en Verwijsindex.

- Daarnaast zien we dat veel regio's acties hebben ondernomen voor de continuering van een ondersteuningsstructuur in de vorm van een verlengde aanstelling van een regiocoördinator en/of bestuurlijke belegging bij een stuurgroep of projectgroep. Een dergelijke continuering kan bestaan uit onderbrenging van het thema 'regionale aanpak kindermishandeling' bij bestaande structuren en/of personen (bijvoorbeeld een beleidsambtenaar jeugd als beleidsmatige 'aandachtsfunctionaris'). Enige vorm van continuering van de coördinatie en ondersteuning van beleid lijkt essentieel om behaalde resultaten van het project Regionale aanpak kindermishandeling op langere termijn te waarborgen.

Context

Bij de Regionale aanpak kindermishandeling 2008-2010 is steeds aangehaakt bij landelijke trajecten zoals: Beter Beschermd, Passend Onderwijs, integratie van het beleid ten aanzien van huiselijk geweld & kindermishandeling, de wettelijk verplichte meldcode, ondersteuningsaanbod voor professionals werkzaam in CJG (o.a. VNG), het actieplan professionalisering jeugdzorg, inclusief CJG/ZAT, virtuele CJG-ontwikkeling, portals voor professionals, effectieve jeugdzorg, diversiteit in het jeugdbeleid, Integraal Toezicht Jeugd (ITJ), LAAK/provinciale planning en de te verwachten wijzigingen in het jeugdstelsel.

Regio-overstijgende knelpunten en aanbevelingen zijn geïnventariseerd en in eerdere voortgangsrapportages aan de orde gekomen: zo is in de derde voortgangsrapportage (april 2010) nadere aandacht besteed aan de onderwijssector en in de vierde voortgangsrapportage (oktober 2010) is nader aandacht besteed aan diagnostiek en hulpaanbod na kindermishandeling. Deze thema's zijn uitgebreid geagendeerd in overleggen met landelijke koepels en ministeries en verdienen expliciete nadere aandacht in de aanpak vanaf 2011.

Wat hebben we geleerd?

Als we één ding geleerd hebben, dan is het dat het realiseren van een sluitende aanpak kindermishandeling een kwestie is van lange adem. De investering in draagvlak en in netwerken wordt nu omgezet in een structurele aanpak. En de regie van de gemeente is van groot belang. Algemene aandachtpunten voor de toekomst zoals het Nederlands Jeugdinstituut die in de derde voortgangsrapportage (april 2010) heeft verwoord zijn:

- Lerende netwerken
- Doorontwikkeling programma
- Kwantitatief onderzoek
- Kwalitatief onderzoek
- PDCA gebruik
- Landelijke expertgroepen
- Visitatie/benchmarking
- Monitoren
- Toezicht op de kwaliteit en borging van de netwerken van aandachtfunctionarissen
- Deskundigheidsbevordering

De aanpak van kindermishandeling gaat ook na afronding van de landelijke uitrol van de Regionale aanpak kindermishandeling onverminderd voort. Het is een goede zaak dat het ministerie van VWS voornemens is in 2011 met een vervolg actieplan aanpak kindermishandeling te komen. De uitdaging om deze aanpak verder te verbeteren is wel een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Deze verantwoordelijkheid ligt bij professionals, bij de ministeries, provincies, gemeenten, maar ook bij de kennisinstututen, koepels, managers van instellingen, zorgverzekeraars en inspecties. Het is belangrijk dat de aanpak van kindermishandeling in Nederland door alle partijen wordt voortgezet met gebruikmaking van de inzichten uit de Regionale aanpak 2008-2010. Niets doen is immers geen optie.

Bijlage 1: Tabel stand van zaken mijlpalen

In deze bijlage is een tabel opgenomen waarin de stand van zaken ten aanzien van de bereikte mijlpalen en de prognose voor die mijlpalen van eind 2010 wordt weergegeven.

Wat betreft de mijlpalen gaat het om drie zaken: regionaal werkplan, regionaal handelingsprotocol en scholingsplan.

De tabel bevat achtereenvolgens de volgende kolommen:

- 1 Is het regionaal werkplan gereed, of wanneer wordt dit verwacht?
- 2 Is het regionaal handelingsprotocol gereed, of wanneer wordt dit verwacht?
- 3 Is het regionaal scholingsplan gereed, of wanneer wordt dit verwacht?

Mijlpalen en prognose per 15-01-2011	Regionaal Werkplan	Regionaal handelingsprotocol	Regionaal scholingsplan
Centrum-gemeenten	Gereed e/o in uitvoering = X of verwachte datum	Gereed e/o in uitvoering = X of verwachte datum	Gereed e/o in uitvoering = X of verwachte datum
Alkmaar	X	X	X
Almere	X	X	X
Amersfoort	X	X	X
Amsterdam	X	X	X
Apeldoorn	X	X	X
Arnhem	X	X	X
Arnhem-Achterhoek	X	Maart 2011	X
Breda	X	X	X
Delft	X	Juni/juli 2011	X
Den Bosch	X	X	X
Den Haag	X	X	X
Den Helder	X	X	X
Dordrecht	X	Mei 2011	X
Ede	X	X	X
Eindhoven	X	X	X
Emmen	X	X	X
Enschede	X	Juni 2011	X
Gouda	X	- X= convenanten CJG - Voorjaar 2011 = regionale meldcode	X
Groningen	X	Juni 2011	X
Haarlem	X	Voor zomer 2011	Voor zomer 2011
Heerlen	X	X	X
Helmond	X	X	X
Hilversum	X	X	X
Leeuwarden	X	X	X
Leiden	X	- X = convenanten CJG - Voorjaar 2011 = regionale meldcode	X
Maastricht	X	X	X
Nijmegen	1e kwartaal 2011	2012	X
Rotterdam	X	X	X
Spijkenisse	X	X	X
Tilburg	X	X	X
Utrecht	X	X	X
Venlo	X	X	X
Vlaardingen	X	X	X
Vlissingen	X	X	X
Zaanstad	X	1 Juni 2011	X
Zwolle IJsseland	X	X	X
Zwolle Noord-Veluwe	X	X	X

Bijlage 2: Continuering na 2010

In deze bijlage is een tabel opgenomen met daarin de prognose voor 2011 in twee punten: de eventuele aanstelling van een regiocoördinator na 2010 (of onderbrenging van diens activiteiten bij een andere persoon) en continuering van de regionale aanpak van kindermishandeling in de vorm van een stuurgroep die zich na 2010 hiermee blijft bezighouden.

De tabel bevat achtereenvolgens de volgende kolommen:

- 1 Is na 2010 nog een regiocoördinator aangesteld (of zijn diens werkzaamheden bij iemand anders ondergebracht)?
- 2 Is er sprake van continuering in een regionale stuurgroep van de regionale aanpak kindermishandeling na 2010?

Prognose 2011	Regiocoördinator na 2010?	Continuering na 2010
Centrum-gemeenten	Nee/Ja, met verwachte datum	Continuering in regionale stuurgroep = X
Alkmaar	Werkzaamheden bij iemand anders	X
Almere	14 - 04 - 2011	X
Amersfoort	31 - 12 - 2011	X
Amsterdam	Ja	X
Apeldoorn	Nee	X
Arnhem	Nee	X
Arnhem-Achterhoek	Nee	X
Breda	Ja	X
Delft	Ja	X
Den Bosch	31 - 07 - 2011	X
Den Haag	31 - 12 - 2011	Is nog onbekend
Den Helder	Werkzaamheden bij iemand anders	X
Dordrecht	01 - 05 - 2011	X
Ede	Werkzaamheden bij iemand anders	X
Eindhoven	31 - 12 - 2012	X
Emmen	31 - 07 - 2011	X
Enschede	31 - 12 - 2011	X
Gouda	31 - 12 - 2011	X
Groningen	31 - 12 - 2011	X
Haarlem	Werkzaamheden bij iemand anders	X
Heerlen	01 - 04 - 2011	X
Helmond	01 - 10 - 2011	X
Hilversum	31 - 12 - 2011	X
Leeuwarden	31 - 12 - 2011	X
Leiden	31 - 12 - 2011	X
Maastricht	31 - 12 - 2011	X
Nijmegen	01 - 06 - 2011	X
Rotterdam	31 - 12 - 2011	X
Spijkensisse	Werkzaamheden bij iemand anders	X
Tilburg	31 - 12 - 2011	X
Utrecht	Nee	X
Venlo	31 - 03 - 2011	X
Vlaardingen	31 - 12 - 2011	X
Vlissingen	14 - 02 - 2011	X
Zaanstad	01 - 09 - 2011	X
Zwolle IJsselnd	Nee	X
Zwolle Noord-Veluwe	Nee	X

Bijlage 3: Een overzicht van door de regio's aanbevolen activiteiten

In deze bijlage volgt een overzicht van activiteiten die in de diverse regio's zijn opgezet. De activiteiten kunnen zowel een bestuurlijk of beleidsmatig karakter hebben als specifieke programma's, interventies of scholingsactiviteiten betreffen. De opsomming is thematisch gerangschikt en binnen elk thema alfabetisch op naam van de centrumgemeente/regio geordend. Uitgebreide beschrijvingen van enkele inspirerende initiatieven zijn ook te vinden op de website bij het Nederlands Jeugdinstituut www.aanpakkindermishandeling.nl.

De in deze bijlage beschreven activiteiten hebben de regio's in de enquêtes ten behoeve van de voortgangsrapportages zelf als aanbevelenswaardig aangemerkt. Dit hebben zij gedaan op onze vraag wat naar hun *eigen inschatting* een activiteit is die mogelijk interessant of inspirerend is voor andere regio's, of waarvan andere regio's mogelijk kunnen leren

De thema's waarop wij de aanbevolen activiteiten hebben gerangschikt zijn:

- 1 Acties ter verbetering van het zorgcontinuüm en professioneel handelen
 - Preventieve programma's en interventies
 - Screening en signalering
 - Meldcodes en richtlijnen kindermishandeling
 - Scholing gericht op signaleren, handelen en/of melden
 - Zorgaanbod
 - Fatale kindermishandeling
- 2 Acties ter verbetering van beleid en samenwerking
 - Regionale handelingsprotocollen: convenanten, instrumenten en samenwerkingsafspraken
 - Netwerk aandachtsfunctionarissen
 - Borging
 - Aandacht voor het werkveld Onderwijs
 - Communicatie

3.1 Acties ter verbetering van het zorgcontinuüm en professioneel handelen

Preventieve programma's en interventies

- De regio Breda heeft het project Samen Starten. Samen Starten richt zich op het voorkomen van psychische, emotionele en gedragsstoornissen bij jonge kinderen (0-12 jaar) Het project is begonnen bij drie gemeenten (waaronder Breda) en inmiddels werken 83 gemeenten hiermee. De basis is het DMO protocol ontwikkeld door de UvA. Dit gaat uit van oplossingsgericht werken en de eigen kracht van gezinnen (*Breda*).

- In Eindhoven is het programma Baby-Extra ontwikkeld: dit is gezamenlijk project van GGZ, JGZ 0-4 jaar en Novadic, gericht op de hechting tussen ongeboren/pasgeboren kind en ouder, waarbij de ouder een verleden of heden heeft met psychiatrische problematiek en /of verslaving (*Eindhoven*).
- Helmond neemt deel aan een pilot voor het voorlichten van jonge ouders over gedrag dat kan leiden tot het Shaken baby Syndroom. Dit gebeurt met behulp van een door TNO ontwikkelde dvd en folder (*Helmond*).
- Er zal in Hilversum een pilot plaatsvinden om opvoedingsondersteuning aan ouders van kinderen van statushouders en kinderen in het AZC vorm te geven. Met het COA, het AZC Crailo, de gemeente en landelijke organisatie Pharos zal worden nagegaan of dit op korte termijn te realiseren is (*Hilversum*).
- In de regio Hollands Midden is in samenwerking met het Steunpunt Huiselijk Geweld een communicatietoolkit ontwikkeld voor gemeenten en instellingen. Er zijn 19.500 folders verspreid over (preventie van) kindermishandeling. Met name de folders ‘Opvoeden zonder geweld³’, ‘Informatie over AMK’, ‘Kindermishandeling, ‘U kunt wat doen’ en ‘Geweld raakt kinderen’ (*Leiden*).
- In Tiel worden alle Turkse en Marokkaanse gezinnen benaderd in het kader van de voor- en vroegschoolse educatie (VVE). De jeugdgezondheidszorg adviseert ouders over het volgen van VVE-programma’s in de gemeente. Daarnaast kent de gemeente onderwijsvoorlichters, werkzaam bij de welzijnsorganisatie (Mozaïek). Het welzijnswerk bezoekt Turkse en Marokkaanse gezinnen waarbij sprake is van taalachterstand bij de kinderen. Zij voeren gesprekken met de ouders en geven informatie, waarmee de band tussen kind, ouder en onderwijs versterkt wordt (*Nijmegen*).
- In Venlo word de voorlichting rond huiselijk geweld (nu is het genoeg) en kindermishandeling aan elkaar gekoppeld. De twee thema’s zijn geïntegreerd in één folder, die huis aan huis is verspreid (*Venlo*).
- In de regio Zwolle Noord-Veluwe hebben zes gemeenten gezamenlijk gekozen voor het breed invoeren van Triple P vanuit het kader van positief ouderschap. Daar is een breed opleidingsplan (instellingsoverstijgend) aan gekoppeld (*Zwolle Noord-Veluwe*).

Screening en signalering

- In Apeldoorn wordt het vroegtijdig signaleren en handelen rond zwangerschap en geboorte actief opgepakt bij verloskundigen, kraamzorg en consultatiebureaus, o.a. door het aanscherpen van en gespreksprotocol voor consultatiebureaus bij standaard huisbezoeken aan jonge/aanstaande ouders (*Apeldoorn*).
- In Arnhem-Achterhoek zijn er lokale zorgnetwerken in elke gemeente. Op basis hiervan moeten de gemeenten alle multi-probleemsituaties in beeld krijgen en registreren. Uit de registratie zou ook moeten blijken hoe vaak er sprake is van kindermishandeling (*Arnhem-Achterhoek*).
- In Den Helder is een Platform Eergerelateerd Geweld van zelforganisaties onder leiding van het Internationaal Vrouwen Centrum (*Den Helder*).
- In de regio Dordrecht is een multidisciplinair team opgezet waar zitting in nemen: GGD, GGZ, Albert Schweitzer Ziekenhuis, Jeugdzorg/AMK en op afroep MEE. Deze organisaties kunnen eigen casussen van zorgwekkende opvoedingsituaties inbrengen. Op deze manier doet men ervaring op met samenwerking en gebruik maken van elkaars expertise. Als dit goed loopt worden er afspraken

3 De folder *Opvoeden zonder geweld* is in opdracht van het ministerie van VWS (voorheen J&G) door het Nederlands Jeugdinstituut inmiddels bijgedrukt met een nieuwe titel: *Als opvoeden even lastig is. Informatie voor ouders over opvoeden zonder geweld*.

gemaakt met huisartsen en jeugdartsen zodat ook zij in de toekomst een vraag neer kunnen leggen. Van belang hierbij is dat verantwoordelijkheden helder zijn en dat verwijzers de verplichting hebben hun zorgen bespreekbaar te hebben gemaakt met de ouders voordat ze een melding doen (*Dordrecht*).

- Helmond neemt deel aan een pilot waarin screening plaatsvindt van alle zwangere vrouwen door verloskundigen en gynaecologen, met behulp van het door TNO ontwikkeld instrument ALPHA-NL, en aansluitend observatie door kraamzorg. Doel is het vroegtijdig signaleren van psychosociale problemen en risico's en behoefte aan hulp (*Helmond*).
- In de stad Nijmegen is in november 2009 de pilot Vroegsignalering gestart. De pilot betreft een nauwe samenwerking van de verloskundige zorg, de kraamzorg en de jeugdgezondheidszorg (0-19). Het doel is realisatie van meer uitwisseling van signalen rondom de zwangerschap en bevalling, zodat zwangeren waar zorgen om zijn snel een hulpaanbod geboden kan worden. De aanpak loopt goed en is in 2010 uitgebreid naar de regio Nijmegen, vervolgens is het streven gericht op een betere aansluiting bij onder andere ziekenhuizen, huisartsen en CJG's (*Nijmegen*).
- In Nijmegen is een expertiseteam kindermishandeling opgericht. Dit expertiseteam is in 2008 gestart. Een groot winstpunt is dat de deelnemers in dit multidisciplinaire team elkaar goed hebben gevonden. Zij zijn in staat om organisatieoverstijgend te denken, wat de onderlinge samenwerking flinke stappen vooruit heeft geholpen (*Nijmegen*).
- In de regio Tilburg heeft de instelling Novadic-Kentron, waar voornamelijk wordt gewerkt met volwassen cliënten met verslavingsproblematiek, in het werkproces structureel de aandacht voor het welzijn van de kinderen van volwassen cliënten ingebouwd. In het digitale registratiesysteem moet door de behandelaar informatie worden ingevuld over het welzijn van de kinderen, men kan dit in het systeem niet overslaan (en men kan het dus ook niet "vergeten"). In overleg met BJZ is een risicosignaleringsinstrument (checklist) gemaakt om behandelaars te helpen bij de beoordeling van informatie (*Tilburg*).
- In Zeeland is een werkwijze in ontwikkeling voor risicosignalering rond de zwangerschap en een aansluitend hulpaanbod vanuit de *Signs of Safety* methode. Dit traject heet Veilige Start. (*Vlissingen*).
- In Zwolle IJsselland is in het kader van een preventie project huiselijk geweld in één van de wijken in Zwolle en Kampen een signaleringskaart huiselijk geweld/ kindermishandeling ontwikkeld (*Zwolle IJsselland*).

Meldcodes en richtlijnen kindermishandeling en huiselijk geweld

- In de regio Den Haag heeft het Medisch Centrum Haaglanden (MCH) een nieuw protocol *Kindermishandeling* ingevoerd. Het verplegend personeel van de Spoedeisende Hulp is geschoold. Het aantal meldingen is spectaculair gestegen. In navolging hiervan is een protocol geïmplementeerd bij de ambulancediensten en zijn alle medewerkers geschoold. Een protocol met huisartsen is in voorbereiding (*Den Haag*).
- In Den Haag wordt er ingehaakt op de website www.handelingsprotocol.nl. Hierdoor worden alle meldcodes die ontwikkeld worden, direct beschikbaar voor de betreffende medewerkers (*Den Haag*).
- Alle ziekenhuizen in de regio Dordrecht gaan werken met het protocol van Medisch Centrum Haaglanden (zie hierboven onder Den Haag) en er wordt aansluiting gezocht met de huisartsenpost Drechtsteden (*Dordrecht*).

- In de regio Den Helder is een richtlijn huiselijk geweld en kindermishandeling voor de CJG's ontwikkeld (*Den Helder*).
- In Dordrecht worden meldcodes voor het onderwijs en de kinderopvang ontwikkeld, aansluitend op de voorgenomen wetgeving verplichte meldcode (*Dordrecht*).
- In de regio Emmen scharen de CJG's zich unaniem achter een uniforme Drentse meldcode en nodigen RAAK uit om hun aanmeldformulieren zo te bewerken dat ze aansluiten op/inpassen in de meldcode (*Emmen*).
- Een interessante ontwikkeling in de regio Haarlem is het door woningcorporatie Elan Wonen ontwikkelde protocol Signaleren en melden huiselijk geweld en kindermishandeling voor woningcorporaties. Onderdeel van dit protocol is een meldcode en een speciale training voor medewerkers van woningcorporaties (*Haarlem*).
- In Amsterdam is er met de eerste lijn een routekaart ontwikkeld hoe te handelen bij een redelijk vermoeden van huiselijk geweld, drugs- en alcoholintoxicatie, en kindermishandeling. In de Gooi en Vechtstreek is door de Tergooi ziekenhuizen en huisartsenposten enthousiast gereageerd en zal deze routekaart geïmplementeerd worden (*Hilversum*).
- In Maastricht en Heerlen is er een regionaal Convenant meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling opgesteld en ondertekend door 17 van de 19 gemeenten en de provincie, alsmede vrijwel alle hulpverlenings- en zorginstelling (*Maastricht en Heerlen*).
- Het personeel van de drie ambulancediensten van Gelderland melden sinds mei 2010 vermoedens van kindermishandeling en huiselijk geweld. Hiervoor hebben zij het convenant 'Melden (vermoeden) kindermishandeling/-verwaarlozing en huiselijk geweld' getekend met Bureau Jeugdzorg Gelderland en drie Steunpunten Huiselijk Geweld. In het convenant is afgesproken dat ambulancepersoneel voortaan direct bij de betreffende instanties meldt volgens een protocol kindermishandeling en huiselijk geweld (*Nijmegen*).
- In de Stadsregio Rotterdam hebben alle gemeenten een intentieverklaring ondertekend om de meldcode Huiselijk geweld per 1 januari 2011 in te voeren in de eigen organisatie, en invoering van de meldcode in 2012 als voorwaarde bij subsidieverstrekingen aan instellingen te hanteren (*Rotterdam, Spijkernisse en Vlaardingen*).
- In Utrecht is een werkgroep met deelname van beide Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld (Amersfoort en Utrecht), gemeenten, maatschappelijk werk en Bureau Jeugdzorg/AMK gestart met het opstellen van een provinciale meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarna volgt een implementatietraject en digitalisering van de meldcode (*Utrecht*).
- In de provincie Noord-Holland is het herziene protocol Kindermishandeling gereed per oktober/november 2010. Dit is gezamenlijk opgepakt door de 6 regiocoördinatoren in Noord-Holland en uitgewerkt door de regiocoördinatoren van Amsterdam – Meerlanden, Hilversum en Zaanstreek – Waterland. Door de herziening ontstaat er één protocol, 'meldcodeproof' voor de gehele regio Noord-Holland (Provincie NH en Stadsregio Amsterdam).
- In Vlaardingen is in december 2010 een subregionale informatiebijeenkomst gehouden over de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor de organisaties die werkzaam zijn in de regio Nieuwe Waterweg Noord (*Vlaardingen*).
- In Zaanstad zijn de diverse protocollen Kindermishandeling samengevoegd tot één herzien protocol Kindermishandeling en hier is een stappenplan Kindermishandeling én Huiselijk Geweld aan toegevoegd. Dit is op 1 november 2010 gepresenteerd aan de 6 wethouders van de centrumgemeenten, provincie NH en de Stadsregio Amsterdam.
Zie hiervoor www.protocolkindermishandeling.nl (*Zaanstad*).

Scholing gericht op signaleren, handelen en/of melden

- Het project ‘9 minuten praktijkbezoek huisartsen’, dat gedurende 2010 werd uitgevoerd in de regio Noord-Kennemerland, biedt een laagdrempelige manier om huisartsen te benaderen. Aanleiding voor dit project is dat uit onderzoek (van het UMC) is gebleken dat het lastig is om huisartsen bij het onderwerp kindermishandeling te betrekken en dat huisartsen kindermishandeling niet goed signaleren. Kinderen die bij het AMK bekend waren, bleken in de meeste gevallen niet te zijn opgemerkt door de huisartsenpost waar ze patiënt zijn. In dit initiatief komt een medewerker van het Steunpunt Huiselijk Geweld of het AMK langs tijdens het reguliere spreekuur van de huisarts. In de 9 minuten die een consult duurt wordt aandacht gevraagd voor het onderwerp kindermishandeling en wordt een beslisboom achter gelaten. In vervolg op deze bezoeken wordt een conferentie georganiseerd door het samenwerkingsverband van huisartsen in Noord-Kennemerland. Een en ander wordt begeleid door publicaties in nieuwsbrieven van de huisartsenvereniging en de regionale ondersteuningsstructuur voor de eerstelijns gezondheidszorg. Het project is uitgewerkt en wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband tussen ZorgOndersteuning Noord-Holland (Regionale ondersteuningsstructuur), HONK (Huisarts Organisatie Noord-Kennemerland), het SHG, het AMK en de gemeente Alkmaar (*Alkmaar*).
- In de regio Apeldoorn wordt een training vroegsignalering gegeven van drie dagdelen (provinciaal aanbod). Bovendien is er een subsidieregeling voor tegemoetkoming in de kosten van deze training voor peuterspeelzalen, kinderopvang en primair onderwijs (*Apeldoorn*).
- In Arnhem wordt voor scholing vanuit het CJG gezamenlijk opgetrokken. Insteek is een provinciale training vroegtijdig signaleren, die met steun van de provincie door Spectrum, AMK en GGD’s wordt voorbereid, gecoördineerd en uitgevoerd (*Arnhem*).
- Op basis van een vragenlijstonderzoek in 2009 in o.a. het onderwijsveld (PO, VO, SO en MBO) werd in 2010 in Den Bosch een serie voorlichtingen gegeven over de taken van het onderwijs en hun rol in het netwerk bij de aanpak van kindermishandeling. Ook worden bestaande netwerken in het onderwijsveld geïnformeerd over o.a. de aanpak van kindermishandeling, meldcode, deskundigheidsbevordering en het betrekken van verschillende beroepsgroepen (o.a. schoolmaatschappelijk werkers). Daarnaast zijn in het kader van de CJG-ontwikkeling 1100 leerkrachten in het reguliere PO geschoold op vroegsignalering en aanpak van kindermishandeling, en worden voor het VO activiteiten voorbereid (*Den Bosch*).
- Het scholingsaanbod wordt in Dordrecht in samenhang met scholing omtrent de verwijzindex geboden. Op deze manier is er een integraal aanbod in het kader van vroegsignalering. Tevens is er in de training aandacht voor het implementeren van de meldcode (*Dordrecht*).
- In Eindhoven is een module ontwikkeld voor al het medisch personeel van de doktersposten, de EHBO en de huisartsenposten over kindermishandeling. Het personeel van de PAAZ-afdelingen is geschoold. In november 2010 werden 180 man/vrouw ambulancepersoneel geschoold en zijn sandwichdagen voor 250 huisartsen georganiseerd, waarop door iemand van de pool een voorlichting wordt verzorgd en waarop informatie wordt gegeven over de samenwerking tussen artsen en het voorliggende veld (via huisarts-JGZ door naar SPIL, brede school of basisonderwijs, peuterspeelzaal kinderdagverblijf) (*Eindhoven*).
- Een ‘good practice’ in de regio Emmen is het aanbrengen van samenhang in het trainingsaanbod. De trainingen over het signaleren van kindermishandeling en het signaleren van alcoholmisbruik voor docenten uit het voortgezet onderwijs, worden met elkaar gecombineerd (*Emmen*).
- In Emmen wordt de *Signs of Safety* training specifiek ontwikkeld voor de CJG zorgcoördinator (*Emmen*).

- In Enschede wordt momenteel een provinciebrede training vroegtijdig signaleren, gefaciliteerd door de provincie Overijssel, breed aangeboden aan kinderopvang, peuterspeelzalen en basisscholen (*Enschede*).
- In Haarlem is er een gemeenschappelijk opleidingsplan van drie regionale ziekenhuizen voor huisartsen in de regio (*Haarlem*).
- In Haarlem komt de scholing bij een meldcode voor medewerkers van woningcorporaties inmiddels goed van de grond. Landelijk hebben al ruim 50 verenigingen interesse getoond in het ontwikkelde aanbod (*Haarlem*).
- In de regio Haarlem is het voornemen om de Academische werkplaats Kindermishandeling uit te breiden met een Landelijk Opleidingscentrum Aanpak Kindermishandeling (LOAK) (*Haarlem*).
- In regio Heerlen zijn ontwikkelingen gaande op zowel provinciaal/bestuurlijk niveau (met gedeputeerde en wethouders) als op het niveau van deskundigheidsbevordering. Er is grote betrokkenheid op het thema en men is bereid om samen te werken en enkele provinciale items te formuleren. Eén daarvan is dat men concreet met hogescholen actie gaat ondernemen om de aanpak van kindermishandeling (preventie, signaleren, handelen) als onderdeel in te voegen in de opleiding Social Work en andere agogische opleidingen (*Heerlen en provincie Limburg*).
- In Helmond wordt op dit moment volop uitvoering gegeven aan de training van intern begeleiders binnen het onderwijs. Het aanbod bestaat uit een basistraining, een training gespreksvoering, alsmede een IB-studiemap en een gratis lespakket voor midden- en bovenbouw voor training van leerkrachten binnen de eigen school. Dit gaat in samenwerking met de provinciale ondersteuningsorganisatie K2 en met gebruik van de ervaringen met dit model in Eindhoven (*Helmond*).
- In Leeuwarden wordt deskundigheidsbevordering (train-de-trainer methodiek) aangeboden voor een basistraining *Preventie en aanpak kindermishandeling* voor (voor)schoolse voorzieningen, in samenwerking met het CJG en aansluitend op ontwikkelingen naar de Verwijsindex (*Leeuwarden*).
- In Rotterdam is in december 2010 in Capelle aan den IJssel en Krimpen aan den IJssel een informatiebijeenkomst gehouden over de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor de organisaties die werkzaam zijn in deze gemeenten (*Rotterdam*).
- In Rotterdam is in december 2010 een studiedag over kindermishandeling gehouden voor ongeveer 500 CJG medewerkers van de stichting CJG Rijnmond. Hier is onder andere de verbinding gelegd tussen de doelstellingen van de Regionale aanpak kindermishandeling en het CJG (*Rotterdam*).
- In Tilburg is een omvangrijk scholingsplan in gang gezet. Dit gaat, met subsidie van de provincie, in de vorm van een aanbestedingsproject. Het eerste traject, voor de sector kinderopvang, is gestart in maart 2010, het tweede traject, voor hulpverleners, in najaar 2010 en het derde traject voor het onderwijs, in het schooljaar 2010/2011 (*Tilburg*).
- In de regio Venlo wordt er door het AMK gratis voorlichting gegeven op scholen om zo veel mogelijk docenten te informeren en om scholen te stimuleren om een vervolgtraining te organiseren. Inmiddels hebben 35 scholen zich aangemeld. Bovendien is er een trainingsaanbod voor kinderopvang en peuterspeelzalen tegen een lage prijs. Er worden ruim 500 leidsters getraind (*Venlo*).
- In de regio Vlissingen is een traject uitgezet om te komen tot een geïntegreerd scholingsaanbod, waarbij zaken als *Signs of Safety*, *Signs of Wellbeing*, familienetwerkberaden, als ook aanpak kindermishandeling, de invoering van de meldcode en een uniforme basisset van instrumenten gericht op opvoedingsondersteuning (in het kader van CJG-vorming) met elkaar verbonden worden. Besluitvorming is gepland voor begin 2011 (*Vlissingen*).

- In Zaanstad is een folder voor vrijwilligers gemaakt over het onderwerp: hoe om te gaan met een vermoeden van kindermishandeling? Deze folder gaat wijd verspreid worden in de regio Zaanstreek-Waterland (*Zaanstad*).

Zorgaanbod na kindermishandeling

- In de regio Gouda is het al bestaande protocol 'Kindspoor' (voor kinderen als getuige van huiselijk geweld en hun gezin) uitgebreid met een nieuwe partner: de geïndiceerde jeugdzorg (*Gouda*).
- Een andere activiteit uit de regio Gouda is dat het hulpaanbod voor gezinnen waar fysieke kindermishandeling plaatsvond of plaatsvindt wordt versterkt door uitvoering van de interventie *Veilig Sterk Verder* (VSV) door de Waag en GGZ (*Gouda*).
- In de regio Nijmegen houdt een zorgteam, bestaande uit BJZ, maatschappelijk werk, GGZ-jeugd, politie (jeugd- en zedenzaken) en JGZ, zich bezig met de afstemming en hulpverlening rond complexe (seksuele) kindermishandeling. De aanpak richt zich op het hele gezin. Het zorgteam heeft voor 2009 een subsidie van de provincie Gelderland ontvangen. Het streven is om deze werkwijze ook in de andere Gelderse regio's in te voeren (*Nijmegen*).
- In de regio Vlaardingen is in het Veiligheidshuis Nieuwe Waterweg Noord een regieoverleg huishelijk geweld gestart in november 2010. Daarbij worden zaken behandeld waarbij er sprake is van een huisverbod tegen de pleger, een strafrechtelijk traject en hulpverleningstraject aan pleger en het gezinssysteem. In dit overleg zijn het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld, het Openbaar Ministerie, reclassering en de politie vertegenwoordigd (*Vlaardingen*).

Fatale kindermishandeling

Vanuit de forensische dienst van de GGD Midden-Holland wordt deelgenomen aan het 'experiment kindermishandeling' van het Openbaar Ministerie, GGD, Politie, Forum Educatief, Nederlands Forensisch Instituut e.a., waarin de eerste stappen ter uitvoering van het NODO protocol worden gezet. NODO staat voor Nader Onderzoek DoodsOorzaken. Het protocol bevat richtlijnen over onderzoek naar gevallen van overlijden van kinderen waarbij de doodsoorzaak onhelder is. Uiteindelijk doel is om adviezen te kunnen geven ter preventie van fataal verlopende kindermishandeling (*Gouda*).

3.2 Acties ter verbetering van beleid en samenwerking

Regionale handelingsprotocollen: convenanten, instrumenten en samenwerkingsafspraken

- In Arnhem-Achterhoek zijn er werktafels CJG ingericht. Hierbij wordt geïntegreerd en interdisciplinair naar de werkwijze en afstemming binnen het CJG gekeken. Binnen de werkwijze/afspraken wordt kindermishandeling (o.a. handelingsprotocol, meldcode) opgenomen (*Arnhem-Achterhoek*).
- In regio Almere wordt gewerkt aan en met een digitale meldcode/stappenplan 'Zorgelijke opvoeden en opgroeisituaties' (Zorgoog), waaronder huishelijk geweld en kindermishandeling. Dit wordt ontwikkeld met veldpartners en coördinatoren CJG. De meldcode/stappenplan is onderdeel van scholing voor professionals (*Almere*).
- Een 'good practice' in Almere is het gezamenlijk met de betrokken partners maken van eenduidige afspraken over zorgmeldingen van politie bij JGZ/BJZ en steunpunt huishelijk geweld (*Almere*).
- Werkafspraken over kindermishandeling voor alle artsen regio Eemland. Het Medisch Coördinerend Centrum Eemland (MCCE) heeft een richtlijn 'Vermoeden op Kindermishandeling' ontwikkeld. Dit moet leiden tot een betere samenwerking rondom een gezin (*Amersfoort*).

- In de regio Amersfoort hebben de Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld Eemland-Heuvelrug en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling samenwerkingsafspraken gemaakt om te zorgen voor een zo goed mogelijk sluitend vangnet voor minderjarige slachtoffers en getuigen van huiselijk geweld of om bij geweld in een zo vroeg mogelijk stadium in te grijpen (*Amersfoort*).
- In Amsterdam zijn eerste- en tweedelijns routekaarten (beslisbomen) ontwikkeld, waarin signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld een prominente plek hebben gekregen. Er zijn drie versies, respectievelijk voor ziekenhuizen, voor dagzorg door huisartsen en voor avond- en weekendzorg door huisartsenposten. Deze beslisboom gaat deel uitmaken van een Amsterdams ‘mantelconvenant’, waarin alle afspraken rond huiselijk geweld en kindermishandeling worden samengevoegd. De samenwerking tussen het ‘straf’- en het ‘zorg’-spoor worden hierin inzichtelijk gemaakt (*Amsterdam*).
- In Arnhem is het regionaal handelingsprotocol aanpak kindermishandeling geïntegreerd in bindende afspraken in CJG-verband, op regionaal niveau vanuit de *backoffice* (*Arnhem*).
- In Arnhem wordt onder één dak en in één casusoverleg samengewerkt tussen het Veiligheidshuis, het Steunpunt Huiselijk Geweld en de backoffice van het CJG. Deze samenwerking is in juli 2010 van start gegaan en dus nog heel pril. Desondanks is de verwachting dat dit een ‘good practice’ wordt (*Arnhem*).
- In Eindhoven is het regionale handelingsprotocol (= protocol kindermishandeling plus werkboek) met medewerkers van het Centrum voor Jeugd en Gezin en de ambtenaren Onderwijs en Jeugd besproken. Daarin is vastgelegd hoe gehandeld wordt binnen de SPIL (brede school met peuterwerk, kinderopvang, basisonderwijs en jeugdgezondheidszorg) bij vermoedens van kindermishandeling (*Eindhoven*).
- Een ‘good practice’ in Gouda is dat er in samenwerking met Verslavingszorg, AMK, Meldpunt Zorg & Overlast, JGZ 0-4 en het ziekenhuis (afdelingen Maatschappelijk Werk, Gynaecologie en Kindergeneeskunde) een convenant wordt opgesteld aangaande de zorg voor verslaafde zwangeren. In dit convenant staan afspraken over te nemen stappen en onderlinge verantwoordelijkheid in de zorg rond verslaafde zwangeren (*Gouda*).
- Onder andere in Groningen is er sprake van afstemming met de Verwijsindex *Zorg voor jeugd* (*Groningen, maar ook andere regio’s*).
- In Haarlem trekken de aanpak van huiselijk geweld en de Regionale aanpak kindermishandeling steeds meer gezamenlijk op. Dit leidt onder meer tot het ondertekenen van een regionaal convenant en tot een gezamenlijk scholingsplan van aandachtfunctionarissen (*Haarlem*).
- In het Leidse *Nieuw convenant Ketenaanpak jeugdbeleid, jeugdzorg en gezinsondersteuning 2009-2012* is expliciet opgenomen dat kindermishandeling moet worden voorkomen, gestopt en de schadelijke gevolgen moeten worden beperkt. Het convenant bevat o.a. samenwerkingsafspraken over de verwijsindex risicojeugdigen, de *één gezin- één plan* aanpak, coördinatie van zorg en doorzettingsmacht (*Leiden*).
- Er is in Maastricht een breed overleg gestart tussen GGZ, Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, AMK en provincie om (conform een werkwijze die ook in Gelderland succesvol wordt gevolgd) extra aandacht en zorg te geven aan kinderen van GGZ-cliënten. De betreffende werkgroep heeft de opdracht binnen een jaar een convenant op te stellen en te implementeren (*Maastricht*).
- In zowel de regio’s Rotterdam als Vlaardingen is een (tijdelijke) stadsregionale werkgroep ‘Samenwerking en sluitende aanpak kindermishandeling in de keten’ in het leven geroepen. De doelstelling van de werkgroep is het op procesmatig niveau vaststellen van samenwerkingsafspraken om

de aansluiting en afstemming tussen de preventieve fase en strafrechtelijke keten te verbeteren. De landelijke meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling wordt als uitgangspunt gebruikt. Alle afspraken worden gemaakt binnen het kader van de wettelijke mogelijkheden van de organisaties (*Rotterdam en Vlaardingen*).

- In Rotterdam is de werkgroep Stichting Rijnlandse Ziekenhuizen voornemens een convenant te ondertekenen, waarbij men regionale samenwerkingsafspraken maakt (*Rotterdam*).
- De 28 gemeenten in de provincie Utrecht werken met elkaar samen op de volgende vier thema's:
 - Opstellen en implementatie gezamenlijke meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling;
 - Aansluiten aanpak kindermishandeling op de aanpak huiselijk geweld;
 - Borging RAAK-aanpak binnen CJG;
 - Opstellen en uitvoeren scholingsplan (*Utrecht*).
- Om een sluitende aanpak van kindermishandeling in de ziekenhuizen in de provincie Utrecht te bereiken hebben de betrokken partijen op een symposium op 15 maart 2010 in Woerden een convenant ondertekend. In november 2007 ondertekenden de ziekenhuizen in de provincie Utrecht, de provincie Utrecht, Bureau Jeugdzorg/AMK, de zorgverzekeraars en Alleato het convenant 'Sluitende aanpak Kindermishandeling ziekenhuizen provincie Utrecht'. In dit convenant legden partijen vast zich te willen inzetten voor de versterking van de aanpak van kindermishandeling. De ziekenhuizen in de provincie Utrecht gaan het protocol 'Oudermeldingen' invoeren in navolging van voorloper Medisch Centrum Haaglanden (*Utrecht*).
- De regio Venlo is in overleg met het daar opererende Veiligheidshuis over de mogelijkheden om de aandacht te vergroten voor kinderen van gedetineerde ouders (*Venlo*).
- Begin maart 2010 verscheen in Zeeland de eerste nieuwsbrief Huiselijk geweld/RAAK/Veilige Start, ter onderbouwing/illustratie van de vergevorderde gezamenlijke aanpak van het thema 'Gezamenlijk veiligheid in het gezin herstellen' binnen de provincie. Inmiddels ligt er het plan om vanuit deze initiatieven een inhoudelijk meerjarenbeleidplan te schrijven voor en door beleidsmakers en zorgaanbieders. Het betreft dan afstemming van de trajecten CJG's, Huiselijk Geweld, RAAK en Veilige Start. Dit laatste traject betreft een werkwijze van risicosignalering rond de zwangerschap en een hulpaanbod met behulp van de *Signs of Safety* methode (*Vlissingen*).
- In regio Zwolle Noord-Veluwe wordt het bestaande convenant huiselijk geweld, dat moet worden bijgesteld, verbreed naar kindermishandeling (*Zwolle Noord-Veluwe*).
- De beslisbomen/routekaarten van regio Amsterdam worden ook in Zaanstad ingebracht bij huisartsen, huisartsposten en ziekenhuizen (*Zaanstad*).
- In Noord-Holland hebben de zes regionale centrumgemeenten en implementatieadviseur gezamenlijk een handzame Factsheet 'Regionaal handelingsprotocol: gewoon doen!' gemaakt. Hierin worden onder andere de kernelementen van een regionaal handelingsprotocol kindermishandeling beschreven en het verschil tussen een meldcode en een regionaal handelingsprotocol uitgelegd. Deze factsheet wordt uitgedeeld bij voorlichtingsbijeenkomsten en in de regio Hilversum zelfs toegestuurd aan alle professionals (*Noord-Holland*).

Netwerk aandachtsfunctionarissen

- Een aanbevolen activiteit uit Hilversum is het netwerk van aandachtsfunctionarissen. Alle organisaties die met ouders of kinderen werken stellen een aandachtsfunctionaris aan. Het netwerk van aandachtsfunctionarissen, dat een keer per half jaar bij elkaar komt, draagt zorg voor het continueren van het tijdens het project Regionale aanpak kindermishandeling ingezette proces van aandacht voor kindermishandeling bij alle betrokken instellingen en hun medewerkers (*Hilversum*).

- De regiocoördinatoren in Noord-Holland werken met elkaar samen aan een dekkend netwerk van aandachtsfunctionarissen kindermishandeling in de hele provincie. Gedachte is dat deze aandachtsfunctionarissen een maal per half jaar bijeenkomen om ontwikkelingen te bespreken, informatie uit te wisselen en van elkaar te leren (*Noord-Holland*).
- Een aanbevolen activiteit uit de regio Zaanstad is de scholing van aandachtsfunctionarissen kindermishandeling en borging door middel van netwerken aandachtsfunctionarissen.

Borging

- Regio Eemland wil kindermishandeling en huiselijk geweld structureel aanpakken: onder de noemer Jong Centraal werken organisaties voor lokale jeugdhulpverlening, jeugdzorg en onderwijs samen in het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) in Amersfoort. In het kader daarvan zijn ook verregaande afspraken gemaakt over de Verwijsindex Risicjongeren, meldcode en de Regionale aanpak kindermishandeling (*Amersfoort*).
- In de regio Breda is een programmatische aanpak ontwikkeld waarbij een maximaal olievlekeffect wordt beoogd. Werkgroepleden houden namelijk interviews bij organisaties uit hun eigen achterban. Aansluitend hierop stelt men een advies/ plan van aanpak op voor de eigen organisatie (*Breda*).
- Per 1 september 2010 is een servicepunt Haaglanden opgezet. Dit servicepunt gaat ondersteuning bieden bij de implementatie van de meldcode en ondersteuning aan organisaties in het signaleren en handelen bij een vermoeden van kindermishandeling. De helpdesk zal een belangrijke succesfactor zijn bij de implementatie van de meldcode. De helpdesk zou de volgende taken moeten vervullen: uitvoeren van quickscans, informatie en advies, hulp bij de ontwikkeling van organisatiespecifieke meldcodes, training en scholing, netwerken aandachtsfunctionarissen beheren en monitoring van het implementatieproces op regionaal/gemeentelijk niveau (*Delft en Den Haag*).
- In Den Bosch sluit de Regionale aanpak kindermishandeling aan bij de inzet van Integraal Toezicht Jeugdzorg (ITJ). Bedoeling is dat een gemeente zelf in staat is om bij een maatschappelijk probleem – in dit geval kindermishandeling – de aard en omvang daarvan in beeld te krijgen, en de kwaliteit van samenwerking tussen betrokken instanties te beoordelen. Zodat de gemeente op termijn in staat is intern toezicht te houden op de effecten van de geïmplementeerde aanpak van kindermishandeling. Inmiddels heeft dit geleid tot suggesties van ITJ voor aanvullende verkenningen op de startfoto en op de kwaliteit van de samenwerking tussen organisaties en voorzieningen (*Den Bosch*).
- De regio Den Helder heeft november 2010 een afsluitende werkconferentie Regionale aanpak kindermishandeling georganiseerd (*Den Helder*).
- In Den Helder wordt een 'RAAK-proof' prijs ingesteld door de wethouder (*Den Helder*).
- De regio Ede richt zich op de structurele borging van de regionale aanpak kindermishandeling. Vanuit het Steunpunt huiselijk geweld kunnen zij die regionale borging bieden en is borging niet afhankelijk van prioritering bij individuele lokale instellingen (*Ede*).
- In Eindhoven is de voortgang van het project Regionale aanpak kindermishandeling goed geïntegreerd in het totale Eindhovense jeugdbeleid. Het thema staat daarmee op de kaart van alle belanghebbende partijen en sluit aan bij alle relevante ontwikkelingen (CJG, huiselijk geweld, Veiligheids-huis, et cetera), de uitvoering van de scholing is al ter hand genomen door een train-de-trainer opzet, voor elk speerpunt uit het werkplan is een ambassadeur benoemd en zal per speerpunt een operationeel draaiboek worden gemaakt (*Eindhoven*).

- In Drenthe is in 2009 een visienotitie huiselijk geweld geschreven en vastgesteld. Hierin is ook aangegeven dat kindermishandeling veel aandacht behoeft. Door de ondertekening van een convenant huiselijk geweld door alle partijen en de gemeenten conformeert iedereen zich aan een aanpak van huiselijk geweld en daarmee kindermishandeling. Daarnaast bestaat er een structuur voor huiselijk geweld (werkgroepen, daarboven een stuurgroep, een ambtelijke voorbereidingsgroep en een regiegroep huiselijk geweld) waar kindermishandeling ook nadrukkelijk op de agenda staat. Kindermishandeling als vorm van huiselijk geweld is dus verweven in de aanpak van huiselijk geweld (*Emmen*).
- In de regio Emmen wordt gewerkt aan het inrichten van een monitor aanpak kindermishandeling vanuit de methodiek resultaatgericht meten, zoals gebruikt bij Positief Opvoeden Drenthe (*Emmen*).
- In Gouda is in samenwerking met de regio Leiden een notitie geschreven voor de borging van de Regionale aanpak kindermishandeling na 2010 voor de gehele regio Hollands Midden (*Gouda en Leiden*).
- In Leiden is het spel 'CJG Raak-proof?' ontwikkeld. Met deze speelse methodiek bespreken CJG medewerkers het onderwerp kindermishandeling binnen hun CJG in al zijn facetten. Naast het uitwisselen van ervaringen en het vergroten van kennis kunnen de CJG medewerkers met behulp van een checklist nagaan wat reeds gerealiseerd is en waar nog aandacht aan besteed moet worden voor een effectieve aanpak om kindermishandeling te bestrijden. Het spel, dat sinds september 2010 gereed is, is aangeboden aan alle regiocoördinatoren in het land. In de regio wordt het gespeeld met alle CJG's die geopend zijn (*Leiden*).
- In Spijkenisse zijn in twee gebieden (Goeree Overflakkee en Voorne Putten, totaal negen gemeenten) uitvoeringsplannen voor RAAK 2011 en verder in ontwikkeling c.q. vastgesteld. De RAAK aanpak wordt daardoor verder geïmplementeerd en geborgd bij de gemeenten. De invoering van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en scholing krijgt daarbij de prioriteit in 2011 (*Spijkenisse*).
- In Vlissingen wordt de integrale aanpak (van gemeenten, provincie en uitvoeringsorganisaties) gecontinueerd door middel van 'Zorg voor de jeugd Zeeland'. De Task Force Jeugd Zeeland wordt hiertoe voortgezet. In februari 2011 zijn werkbezoeken georganiseerd voor de Zeeuwse (sub)regio's (*Vlissingen*).

Onderwijs

- GGD Midden-Nederland heeft via haar preventieprogramma 'Schoolkracht' kindermishandeling onder de aandacht gebracht bij basis- en voortgezet onderwijs. Zo is kindermishandeling opgenomen als item in het te formuleren gezondheidsbeleid (*Amersfoort*).
- In Emmen is er berichtgeving over de aanpak kindermishandeling en meldcode aan het onderwijs via de Nieuwsbrief Gezonde School (*Emmen*).
- In de regio Gouda is een overleg gestart met diverse onderwijsgremia om de implementatie van de verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling nader af te stemmen met ontwikkelingen in de onderwijswereld zoals Passend Onderwijs en de komende wetgeving ten aanzien van de zorgstructuur van scholen (*Gouda*).
- In Utrecht is er een plan van aanpak opgesteld voor de aanpak kindermishandeling door het primair onderwijs in de regio (*Utrecht*).

Communicatie

- In de regio Den Helder is media aandacht via RTV Noord-Holland (*Den Helder*).
- In Gouda en Leiden is als afsluiting van de Regionale aanpak kindermishandeling een film “De taak van RAAK” ontwikkeld voor bestuurders, managers, maar ook voor beleidsmedewerkers en professionals. Elf helden uit de regio komen aan het woord en vertellen over de noodzaak van de aanpak kindermishandeling, de samenwerking in de regio en de bijdrage van de Regionale aanpak kindermishandeling hierin (*Gouda en Leiden*).
- In Groningen is er een website ontwikkeld over de regionale aanpak kindermishandeling. Deze is november 2010 online gegaan. De site heeft allerlei mogelijkheden, zoals informatie over de regionale aanpak kindermishandeling, het handelingsprotocol, het programma en de mogelijkheid tot inschrijven voor deskundigheidsbevordering (*Groningen*).
- Maart 2010 werd in Leeuwarden een delegatie uit Kenia ontvangen met vertegenwoordigers van landelijke en regionale overheden en NGO's. Ontvangst vond onder meer plaats door de provinciale gedeputeerde en de centrumgemeente, en werkbezoeken werden gebracht aan vrouwenopvang Fier Fryslân en een brede school. De landelijke stuurgroep Regionale aanpak kindermishandeling was vertegenwoordigd door de secretaris mevrouw Oomes (*Leeuwarden*).
- In Venlo is lokaal uitvoering gegeven aan de publiekscampagne kindermishandeling van het ministerie van VWS (het voormalige programmaministerie Jeugd en Gezin), met een accent op de doelgroep jeugdigen en kinderen (*Venlo*).

